

Redifinde *Gice/Gece* Kelimesi Geçen Şiirler Üzerinden Bir Değerlendirme

An Evaluation of the Poems in Which the Turkish Word for Night Occurs in Their Redif

Günay Tulum¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, Türkiye

ORCID: G.T. 0000-0003-3409-7341

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Günay Tulum,

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk

Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, Türkiye

E-posta: gcelikelden@anadolu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 02.04.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested: 28.06.2023

Son Revizyon/Last Revision Received: 01.07.2023

Kabul/Accepted: 01.12.2023

Online Yayın/Published Online: 27.12.2023

Atf/Citation: Tulum, G. (2023). Redifinde gice/gece kelimesi geçen şiirler üzerinden bir değerlendirme. *TUDED*, 63(2), 617–653. <https://doi.org/10.26650/TUDED2023-1255705>

ÖZET

Şairlere veznin yazısına çoğunlukla konuyu yönlendiren kafiye ve redif gibi araçlarla gelenek denen soyut kavramın içinde kendilerince yer alma imkânı veren nazire, klasik Türk şiirinin temel kavramlarından biridir. Ağırlık merkezi aşk olan Divan edebiyatında, sevgilisine kavuşma ümidiyle yaşayan âşğın psikolojisini en iyi yansıtan zaman dilimi gecedir. Bu makale ise redifinde gice/gece kelimesi geçen şiirler üzerinden bir değerlendirme çabasıdır. Öncelikle nazire ve redif terimleri hakkında bilgiler sıralanmış, akabinde *gece* kelimesinin kavram alanı tarif edilmiştir. Nazire ve matla mecmuaları ile divanlardan toplam 59 şairin redif içinde gice/gece kelimesine yer verdikleri belirlenmiştir. Redif çeşitlenmelerine 59 şairden en az iki gazelle örnek bulma ihtimalinden ötürü yazının malzemesi, “-â, -eh, -em, -en, -er, -et bu gice”, “-ân+ bu gice” ve “-ân+ her gice” kafiye+redif dizilişlerinin meydana getirdiği nazire ağlarıyla sınırlandırılmıştır. Sıfat takımı biçimindeki “bu gice” ve “her gice” redifleri, klasik Türk şiirinde daima âşık sayılan şairlerin sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde takındıkları iyimser ya da kötümser bakış açılarını zaman olarak pekiştiren zarflama göreviyle karşımıza çıkmıştır. XIV. yy. ile XV. yy.’ın ilk yarısında Ahmedi (1334/5-1413) ve Şeyhî (1371-1376-1431?) ile karşımıza çıkan “-â bu gice” kafiye+redif dizilişine ait gazeller, bu izleğin ilk zemin şiir örnekleridir. Mamafih Nevâ’î (1441-1501)’nin Garâ’ibü’s-Sıgar’da “-ân her kiçe” kafiye ve redifiyle yazdığı gazeliyle başlayan ve Fâtihtevrinin “sultânü’ş-şu’arâ”sı Ahmed Paşa (?-1496/97)’nin hem “bu gice” hem de “her gice” redifli ve “-ân” mürdef kafiye gazelleriyle genişleyerek devam eden başka bir nazire izleği daha oluştuğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, gelenek, nazire, redif, gece

ABSTRACT

A *nazire* [a poem modeled after another in terms of form and content] allows poets the opportunity to take part in the tradition with tools such as meter, rhyme and *redif* [words/suffixes with same meaning and function repeated after a rhyme] that mostly guide the subject, and is an essential idea of traditional Turkish literature. Divan literature generally focuses on love, with night being a period of time that best reflects the psychology of the lover who lives with the hope of meeting their lover. This article is also an effort to evaluate the poems with the Turkish word *gice/gece* [night] in their *redif*. First of all, information about the terms *nazire* and *redif* is listed, then the conceptual area of the *gece* is described. Some 59 poets from *nazire* and *matla* [first couplet of *ghazal*] journals and from *divans* were determined to have used the word *gece* in their *redifs* as a word on its own and as a part of phrases that include various

grammatical elements. Due to the possibility of finding examples of *redif* variations in at least two ghazals from 59 poets, the material of the article is limited to the suffixes of *-â*, *-eh*, *-em*, *-en*, *-er*, *-et* *bu gice* [this night], *-ân + bu gice* and *-ân + every gice* [every night]. The *redifs* of *bu gice* and *her gice* in the form of adjectives have appeared adverbial element that reinforces the optimistic or pessimistic perspectives of poets always being considered in love in classical Turkish poetry and that is line with waiting to see one's lover. The ghazals belonging to the rhyme + *redif* sequence *-â bu gice*, which appears with Ahmedi (1334/5-1413) and Şeyhî (circa 1376-1431) are the first *zemin* [groundwork] examples of poetry from this chain. Another *nazire* chain is *-ân her kiçe*, which begins with Nevâyî's ghazal in "Garâ'ibü's-Sigar". Ahmed Pasha (?-1496/97) was the *Sultânü's-şu'arâ* of the Fâtiḥ period and can furthermore be said to have expanded this *nazire* chain by using both *bu gice* and *her gice* *redifs*.

Keywords: Classical Turkish poetry, tradition, *nazire* [imatio], *redif*, *gice/gece* night

EXTENDED ABSTRACT

With physical, ontological, and theological dimensions, time is a vivid, distinctive, and transformative concept that has been used since Ancient Greece to both perceive reality and transform reality into a dream. The simple inability to understand time as a whole required thinking of it in terms of certain controllable parts, such as night, day, month, day, year, spring, summer, fall, and winter. Night best reflects the lover's psychology who lives with the hope of meeting their lover and has a conceptual field that cannot be ignored for Diwan literature.

First of all, night is the symbol of separation, despair and heedlessness. Nights expressed with adjectives such as *laciverdî* [dark blue/ultramarine] or *susenî* [suse green] describe nights that are about separation and are depicted using similes for objects such as tar and coal. Masnavis are seen to talk about joyful, happy, and entertaining nights are told. A contrasting relationship has been established between the daytime and the full moon or nighttime. Similarities have also been established between for night with the dark-skinned Hindus, crows and the hawks. While faces are likened to the sun and day, the night is likened to the niqab because of its color and covering, with the hair being likened to the night for the same reason.

Nazire is a kind of poetry practice, and is also an area of speech for poets to develop and protect their poetry writing skills. The fact that the poems composed in *nazire* journals are seen to be aimed at rhyme and *redif*, and that the vast majority of these are *müreddef* [verses with *redif*] make one say that *redif* in particular creates an undeniable activity in its own environment. In other words, the use of *redif* helped poets write poems with more harmonious and subjective integrity, while increasing the possibility of writing *nazire* for these poems.

This study is curious about the course of poems that mention the Turkish word *gice/gece* [night] in their *redifs*. To examine this, the study first scanned *nazire* and *matla* journals with known compilers and then scanned the diwans of 95 poets from the 14th-19th centuries. All of the scanned works are publications that have been translated into the Latin alphabet. Some 59 poets from *nazire* and *matla* journals or their diwans are seen to have used the word night in their *redifs*. In addition, the poets' rhyme preferences favored the *mücerred* [single/lone] and *mürdef* rhyme patterns. These 59 poets use the word *gice* in *redifs*, exceeding the *redif* limits on syllable and suffix, with the *redifs* having one to four words and being in the form of suffix + word.

The possibility of finding examples of *redif* variations in at least two ghazals from 59 poets necessitated limiting the material of the article. In this case, the study chose *redif* of *bu gice*, which was the form the poets chose most often. Also, *redif* of *bu gice* was noted that in the *nazire* tradition to create a way with the *mücerred* rhymes of *-â*, *-eh*, *-em*, *-en*, *-er*, *-et* alongside the *mürdef* rhyme of *-ân*. Because this limitation provided sufficient material for this article, the article only included other rhyme + *redif* sequences that had been identified if they were in the same *nazire* network.

The ghazals belonging to the rhyme + *redif* sequence of *-â bu gice*, which appeared with Ahmedî (1334/5-1413) and Şeyhî (circa 1376-1431) in the middle of the 14th and 15th centuries, formed the first examples of *zemin* poetry in this chain. Another *nazire* chain is in the form *-ân her kiçe* which began with Nevâyî's ghazal in "Garâ'ibü's-Sıgar". Furthermore Ahmed Pasha (?-1496/97) who was the Sultânü'ş-şu'arâ" of the Fâtih period, can be said to have expanded this *nazire* chain by using both *redif*s of *bu gice* and *her gice*.

Nazire Hakkında

Edebî zevkin yapısını, şairlerin etkileme-etkilenme eksenini üzerinden nispeten belirleyebilmemizi sağlayan nazire Türk edebiyatındaki klasik şiir geleneğinin önemli bir göstergesidir. Cem Dilçin (1986), G. Edith Ambros (1989), M. Fatih Köksal (2001, 2006b), Yusuf Çetindağ (2002, 2006), Cemal Kurnaz (2003, 2007), Mehmet Kalpaklı (2006) ve Kemal Yavuz (2013) tarafından kapsamlı ve ayrıntılı olarak incelenen nazire, “zemin şiir (örnek alınan ilk şiir)” ya da “model şiir”le aynı ritmik çizgide (yani vezin, kafiye, redif birliğinde), söyleyiş ve içerik benzerliği kurarak yeniden şiir söyleme çabasıdır.

Bu çaba, İslam dairesinde gelişen diğer edebiyatlarda olduğu gibi mevcudiyetin ne iddiğini bir ön-bilgi olarak kavrayan, onda yeni açılımlar aramayan bir felsefeye dayanır. Dolayısıyla sanat yeni bir yaratım için değil, asırlardır işlenerek kazanılan olgunlaşmış yapıları tekrar kurgulamak için vardır (Kalpaklı, 2006, s. 133). Geleneğin şiir ontolojisi, dışarıda(n) üretilemeyen ve ancak kendini üreten bir anlayışı kabullenir (Özgül, 2006, s. 191). Bu durumda yazma bilinciyle dünyanın edilgen bir nesnesi olmaktan kurtulan şair, şiiriyle iyiye ve güzele kavuşabilme fırsatını yakalayan bir özne hâline gelir.

Arap edebiyatında nazire türü, öykünmek anlamına gelen “muâraza” kelimesiyle karşılanmıştır. Ayrıca bu terim için “ihtizâ”, “muhâkât”, “taklîd, nazîr, mesîl ya da müsûl” kelimeleri de yaygınlık kazanmıştır (Durmuş, 2006, s. 455).

Türk edebiyatında nazire ve nazire yazmak yerine “tanzir ve tanzir etmek” yanında “nazire deme, cevap deme, cevap¹ verme” tabirleri de kullanılmış, nazire yazana “nazire-gû”, “nazire-perdâz” denilmiş, model alınan şiirin tam zıddını yazmak olan nakiza Türk şiirinde rağbet görmemiştir (Köksal, 2006a, s. 456). Fars edebiyatında ise nazire için “cevâb” kelimesinin yanı sıra “istikbâl”, “derc” ve tazmin gibi karşılıkların kullanıldığı belirtilmiştir (Çiçekler, 2006, s. 458). Hatîb el-Kazvîni’den bu yana Arap, Fars ve Türk şiirinde aynı olan tazmin terimi için Sayın Çiçekler’in düştüğü kayıt, tartışmalı gözükmektedir.

Belagat bilginleri, Kazvîni’nin Telhîs adlı eserinden itibaren serikat konusunu “bedî” bölümünün sonunda ayrı bir başlık altında ele almaya başlamışlardır (Saraç, 2011, s. 84). Serikatin açık olduğu durumlar “nesh ve intihâl, igâre ve mesh, ilmâm ve selh” terimleriyle karşılanmış; müşterek malzemeyi kullanmaya dayalı sanatlar olan “iktibas, telmih, irsal-i mesel, tazmin ile akd ü hall, nakize, nazire, tevarüd” gibi edebî terimler sirkatle alakalı sayılmıştır (Kaplan, 2017, s. 92). Öyleyse tevhit inancı etrafında şekillenen Doğu medeniyetinin şiir geleneği tekrar, taklit ya da kopyalamayla mevzun, mukaffa ve muhayyel bir şiir meydana getirmeyi meşrulaştırarak serikatin her zaman hırsızlık gibi olumsuz bir anlam ifade etmemesini

1 “Daha ziyade mesnevilere yazılan nazireler için kullanılır. Ancak herhangi bir nazım şekliyle yazılmış olan nazireler de cevâb niteliğindedir. Nazire mecmualarında bazı nazirelerin başında yer alan “fermâyed” ifadesi, biraz da bu cevap anlamı ile ilişkili olmalıdır” (Karavelioğlu, 2011, s. 26). “Fermâyed” ibaresi hususiyyle XV. ve XVI. yy. normal şiir mecmualarında da kullanıldığına göre Sayın Karavelioğlu’nun aktardığı bu bilgi, eksik kalmaktadır.

ve bu yollarla yazılan eserlerin edebî ve estetik açıdan da kabul edilebilir olmasını sağlamıştır.

Nazire, taklit ve yorumlama şeklinde gelişen Osmanlı edebiyat kültürünün anahtar kavramlarından biridir (Feldman, 1997, s. 41). Nazire edebiyatının genişlemesi Yıldırım Bayezid (1354-1403)'in şehzadesi Emir Süleyman (öl. 1411) zamanına denk gelir (Yavuz, 2013, s. 419). Divan şiirinin kuruluş aşamasından başlayıp son demlerine vardığı XIX. asra kadar öykünme, beğenme, hayranlık duyma, kıskanma, üstünlük kurma, teşvik etme, cevap verme gibi çeşitli gerekçelerle kaleme alınan nazireleri belirlemenin birinci basamağı zemin/ model şiirle nazire olarak yazılan şiirin arasındaki vezin, kafiye, redif aynılığıdır (Köksal, 2006, s. 36). İkinci basamak ise tanzir edilen şiirle nazirenin “eda, mana ve muhteva”ya dayalı bazı iç yapı özelliklerinde yakaladığı müşterekliktir. Ancak bu kurallarla örtüşmeyen nazire örnekleri de mevcuttur (Köksal, 2006b, s. 42-43).

Nazireyi, “bir şairin kabul görmüş eser/şiirinin izinden gidilerek ortaya çıkarılmış başka bir eser/şiir” olarak tanımlayan Dilberîpûr, “usta bir şair ve nazire yazarı, ele geçirdiği bir mazmûnu asıl kapısından dışarı çıkararak, üzerine yeni bir elbise giydiren ve Emîr Hüsrev'in Hüsrev ü Şîrin'deki ifadesiyle onun üzerinde 'kendi pençesini deneyen' kişidir” (1999, s. 200-201) der. Dilberîpûr, Türk nazireciliğinin iki temel aşamasının olduğunu söyler. İlk aşamayı Fuzûlî, Bâkî, Nedîm gibi ünlü şairlerin nazirelerini tanıktan tutarak Ahmed Paşa ile başlatır. Fuzûlî ve Nâbî ekollerinin de sonraki aşamayı meydana getirdiğini belirtir (1999, s. 202).

Zaman geçtikçe bir nazire ağının anlam evreni zorunlu olarak büyür ve nazire yazan şairler, daha fazla seçeneğe sahip oldukları bu set içindeki diğer nazirelerden ödünç alınan unsurları (ölçü, kafiye ve redif; anahtar kelimeler; cümle yapıları, dizilimleri; hayaller, retorik figürler) kullanmaya başlarlar. Bu taklit şiirler, teknik olarak tek bir modelden esinlenmiş gibi görünseler de bir bütün olarak nazire ağından ilham alınan cevaplardır (Peri, 2021, s. 1110).

Nazire geleneğinde gerçekleştirilen nazım faaliyetleri çeşitli şiir mecmuaları, tezkireler ve nazire mecmualarıyla kayıt altına alınmıştır². *bk.* Açıklamalar-1. Muhibbî'nin şiirlerine yazılan nazirelerin toplandığı Mehmed İzzî'nin mecmuası ile İbnülemîn Mahmûd Kemâl'in Gülzâr-ı Nezâ'ir adlı derlemesini belki “tematik nazire mecmuaları” başlığıyla bu zincire eklemek mümkündür (Köksal, 2020, s. 51).

Redif Hakkında

Geleneğin şiir anlayışında “ibdâ” söz konusu olduğunda kafiye ve redife azami müsamaha gösterilmiştir. Redifi hafife alan Araplarla Arap şiirini kendine örnek seçen şairler, İmam Fahrüddinü'r-Razî'nin Mefâtiüh'l-Gayb adlı tefsirinde söylediği şiirin en önemli uzvu, hatta beyni olan kafiye öylece mısranın sonunda yer alır, demişlerdir (Özgül, 2006, s. 191). Kafiye ve redif hususunda Osmanlı şairinin poetik tercihi Arap tarzının kafiye yüklenen şiiri yerine, Fars tarzının “müreddef” şiirini yeğlemesi; sonra da kafiye Türk tarzı için mücadeleyle başlaması

2 Gülşen-i Şu'arâ'da kayıtlı (Solmaz, 2005, s. 378), İstanbullu Sabrî'nin Câmî'ü'n-nezâ'ir adlı matla mecmuası ise kayıp eserlerimizdendir (Köksal, 2020, s. 51).

şeklinde olmuştur (Özgül, 2006, s. 193-194). Akkaya ise “şairin redife bağlı kalmasının farklı imge cephelerinin zorlanması anlamına geldiğini ve aslında kafiye ile düzeni sağlamanın nispeten daha sıkıntısız olduğunu” ifade eder (1996, s. 21). Yani redifin tekrarlar ahengi kuvvetlendirirken, şaire ifade için mecburi bir sınırlılık getirdiği söylenebilir. Bu mecburi sınırlılık, şairin söz varlığı ve geleneğe hakimiyetiyle ters orantılıdır.

“Osmanlı şair okulu”nda bir çeşit şiir meşki olan nazire, şairlerin şiir yazma becerilerini geliştirmeleri ve korumaları için aynı zamanda bir söz meydanıdır (Kurnaz, 2003, s. 419). Nazire, dilin ortak dehasının mahsulü olarak eski şiirin hakiki bir atölye çalışmasıdır, denebilir (Tanpınar, 2001, s. 21). Zira yukarıdaki nazire mecmualarında tanzir edilen şiirlerin kafiye ve redifin idaresinde görülmelerinin yanısıra büyük çoğunluğunun müreddef olması, özellikle redifin kendi çevresinde “geniş ve sürekli bir şiir hareketi”³ yarattığını söyler.

Türk edebiyatında redif⁴ (gramer aliterasyonu⁵) ise, Uygur şiirinden itibaren ek tekrarıyla görülmeye başlanmış ve İslamiyet etkisine girdikten sonra verilen eserlerde de gelişimini sürdürmüştür (Horata, 1998, s. 45). Redif, “tâbi’ olmak ve birbirinin ardınca zuhur eylemek” manalarına gelen “redf” kelimesinin (Koç ve Tanrıverdi, 2013, s. 3704) Türkçe sesletime uygunlaştırılmış biçimidir (krş. akl-akıl). Edebî bir terim olarak ise “revîden sonra anlam ve işlevce aynen tekrarlanan ek/kelime/kelime grupları”dır (Saraç, 2007, s. 260).

Redif kullanımı, bir taraftan şairlerin daha ahenkli ve konu bütünlüğüne sahip şiirler yazmalarına yardımcı olurken, diğer taraftan bu şiirlere nazire yazılma ihtimalini de arttırmıştır. Kurnaz’a göre, kimi redifler⁶ aynı zamanda şairlerin ve toplumun psikolojisini yansıtan, kişisel ya da sosyal serzeniş, şikâyet hatta iç çekişlerin daha da görünür hâle getirildiği birer belge niteliğindedir: Mesela XVI. yy.’ın ikinci yarısında Bağdat, Halep, Şam üçgeninde yaşamış Bağdatlı Rûhî (ö. 1605/6), Fuzûlî’nin “Şikâyetnâmesi”nde söylediği aksaklıkları “eksilmede” redifli şiiriyle âdeta teyit eder (1997, s. 266).

Gece Hakkında

Türklerin İslam kültürü bünyesinde vücuda getirdikleri Klasik Türk şiirinin temel konusu “Hüsn-i Mutlak”⁷a duyulan aşktır. İnsanın asıl gayesi, söz konusu mistik döngüye bu aşk ile dâhil olmak ve Mutlak Güzellik’e yeniden kavuşmaktır (Şentürk, 2006, s. 361). Üstelik mecazi aşk, hakiki aşk için bir hazırlık, köprü ya da mektep konumundadır. Sevgilisine kavuşma ümidiyle yaşayan âşığın psikolojisini en iyi yansıtan zaman dilimi olan gece⁷, savaşa hazırlık

3 Akün, 1994, s. 406’dan mülhemdir.

4 Nesirdeki karşılığı, “gramer uyumu”dur. “Gramer uyumu, nesirde cümle ya da kelime grupları arasında aynı işlevdeki Arapça, Farsça, Türkçe her türlü ek ve bağlam tekrarıdır.” (Tulum, 2021, s. 158).

5 “Gramer aliterasyonu, mısra sonlarındaki kelimelerin herhangi bir gramer fonksiyonunu hâvi bir ekin herhangi bir nazım birliğini teşkil eden mısraların sonlarında tekrarıdır.” (Tekin, 1992, s. 22).

6 XVII. yy.’da Nâbî (1642-1712)’nin “kalmamış” ve “unutulmuş” redifli gazelleri, Enderunlu Vâsıf (ö. 1824)’ın “da bir zamân imiş” redifli gazeli, onun çağdaşı ve ömrü sürgünlerde geçen Keçecizâde İzzet Molla’nın (1786-1829) “harâb” redifli gazeli de bu minvaldeki örneklerden birkaçıdır (Kurnaz, 1997, s. 270-275).

7 “Genellikle saat 22.00’dan itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb; bu süre içindeki karanlık; eğlence,

gecesi, “Kadir, Berat, Miraç” gecesi, işret ve eğlence gecesi gibi konularla da Divan edebiyatı için göz ardı edilemeyecek bir kavram alanına sahiptir⁸.

Gölpınarlı, “Gece kabahatların gizlice ve hatta ibadetlerle bazen beraberce işlendiği bir âlem; gündüzün de âlem yine o âlemdir; ancak mahmurluk sökenlerle hiçbir şey düşünmeyeneler geceyi beklerler, geceyi daha çok severler. Geceyi hastaya sormalı, ustaya değil” (1945, s. 20) der. Bu ifadelerden gecenin maddi ve manevi her türlü durum ve davranışa neredeyse bir örtü gibi olduğu söylenebilir. Şentürk de gece ile ilgili özetle şunları söyler:

1. Özellikle mesnevilerde geçen uzun gece tasvirleri, hadiselerin akışı içerisinde okuyucuya bir günün bittiğini hissetmek ve onu yeni bir gün içinde cereyan edecek vakalara hazırlamak amacıyla kullanılır (2021, s. 105). Laciverdî, susenî gibi sıfatlarla ifade edilen geceler, ayrılık gecesi olduğunda katran, kömür vb. objelere teşbih suretiyle tasvir edilir. Bu tasvirlerin hemen her beytinde hüznün, keder, ümitsizlik veren manzaralar dile getirilmiştir (2021, s. 106).

2. Gece, ayrılığın insan ruhuna verdiği kasvet ve karanlık arasında ilgi kurularak ayrılık derdinin ve ümitsizliğin; gündüze göre görüşün azalması sebebiyle insanların tehlikelere karşı daha açık olduğu bir zaman dilimi olmasıyla gafletin sembolüdür (2021, s. 107).

3. Mesnevilerde neşe dolu, mutlu ve eğlenceli gecelerin de anlatıldığı görülür. Mesela Türk şiirinde orijinal ve yerli olmanın öncü şairlerinden Ca‘fer Çelebi, Heves-nâme’sinde yeni bir yorumla geceyi süslenmiş bir gelin, gökyüzü cisimlerini de bu gelinin çeşitli uzuvları veya süs unsurları şeklinde tasavvur etmiştir (2021, s. 107).

4. Gece karanlığını yok etmesi bakımından gündüz vakti ya da ayın dolunay hâli ile gece arasında zıtlık ilişkisi kurulur. Hindûların esmer tenli oluşları sebebiyle gece yaygın olarak bu millete benzetilir. Şahin eğitimi için karga kullanmaları geleneğine işaret olmak üzere gece, kargaya; güneş de onu parça parça eden bir şahine benzetilmiştir (2021, s. 108).

5. Yüzün güneşe/gündüze benzetilmesine karşılık, rengi ve örtücülüğünden dolayı gece, nikâba benzetilirken aynı sebepten ötürü saçlar da geceye benzetilir (2021, s. 109).

Hayretî Divanı’ndaki 128. gazelinin matla beytinde⁹ kış-gece, bahar-gündüz leff ü neşriyle işlenen kış mevsimi, soğukluğu ve güneşin daha etkisiz olması yönüyle geceye benzetilir. Ayrıca kış, soğukluğuyla gece de rengi ile karadır.

anma vb. amaçlarla geceleynin düzenlenen toplantı; (zarf) geceleynin” (Gece. (2021, 10 Mayıs). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>)

8 Metinlerde gece kavramı, gece kelimesinin yanı sıra “leyl, şeb, dün/tün; şâm, akşam ve mesâ” kelimeleriyle izlenebilir. Boztopraklı, XV. ve XVI. asırlarla sınırladığı lisans üstü çalışmasında seçilen 20 divandaki gece redifinin kullanıldığı 16 şiirden bahsetmiş ve şu genel değerlendirmeleri yapmıştır: “Gece redifli gazellere XV. yy.’da sıkça görülürken, XVI. yy.’da Fuzûlî’nin bir gazelinde rastlanmıştır. Bunun bir nedeni XV. yy. şairlerinin doğayı daha somut bir biçimde şiire dahil etmeleri; XVI. yy.’dan itibaren ise şiirde soyut kavramların ön plana çıkmasıdır” (2017, s. 92).

9 bk. Açıklamalar-2.

Gece Redifli Şiirler

Müreddef şiirler, şair ve belâgatçiler kadar akademisyenlerin de dikkatini çekmektedir¹⁰. İşte redifinde Türkçe *gice/gece* kelimesinin geçtiği şiirlerin asırlar içindeki seyrini merak ettiğimiz bu çalışmada öncelikle derleyeni bilinen nazire ve matla mecmuaları, hemen akabinde XIV. yy. ile XIX. yy.lar arasına ait 95 şairin divanı taranmıştır. Söz konusu eserlerin tamamı Latin harflerine aktarılmış yayımlardır. Divanı taranan 95 şairden 66'sı redifinde *gice/gece* kelimesini kullanmamıştır¹¹. 29'unun ise *gice/gece* redifli şiirlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu divan sahibi şairlerin bazıları nazire ve matla mecmualarında da mevcuttur.

Nazire ve matla mecmuaları ile divanlardan bulunan toplamda 59 şairin [Adlî (II. Bâyezid), Âgâh, Âhî, Ahmed Paşa, Ahmedî, Ahmed-i Rıdvân, Alî Şîr Nevâyî, Avnî, Beyânî, Celîlî, Cem Sultan, Dervîş, Edirneli Nazmî, Eğribozlu Numan Mâhir, Esrar Dede, Fakîrî, Fehîm-i Kadîm, Feyzullah Nâfiz, Figânî, Fuzûlî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Gelibolulu Sürûrî, Hamâmîzâde İhsân, Hasbî, Hayretî, Hecrî, Hisâlî, İvaz Paşa oğlu Atâyî, Kalkandelenli Mu'îdî, Kandî, Kâsım Bey, Kemâlpaşazâde, Lâmi'î, Me'âlî Çelebi, Mehmed Sıdkî, Mîhrî Hatun, Mu'îdî, Nebâtî, Necâtî, Nef'î, Nev'î, Nihad Beg, Pertevî, Ravzî, Remzî, Revânî, Rûhî Çelebi, Sabâyî, Sehî Bey, Şâhî (Kânûnî'nin şehzâdesi Bâyezid), Şeref Hanım, Şeyh Gâlib, Şeyhî, Tâcizâde Ca'fer Çelebi, Taşlıcalı Yahyâ Bey, Ümidî Çelebi, Üsküplü İshak Çelebi, Za'îfî, Zâtî] rediflerinde *gice/gece* kelimesine yer verdiği görülmüştür.

Bu 59 şairin *gice/gece* kelimesini rediflerde, hece ve ek sınırını aşarak “tek kelimeli”, “çift kelimeli”, “üç kelimeli”, “dört kelimeli”, “ek+çift kelimeli”, “ek+üç kelimeli”, “ek+dört kelimeli” olmak üzere kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca şairlerin kafiye tercihleri mücerred ve mürdef kafiye yanadır. Tespit edilen kafiye ve redif kullanımları şöyledir:

Mücerred Kafiye	Mürdef Kafiye	Redifler
-iz	-	geceler
-	-ân	bir gice
-	-âr	-1 bir gün bir gice
-a, -â	-	-y1 bir gün bir gice
-â, -eh, -em, -en, -er, -et	-ân	bu gice

10 Tek bir müreddef şiirin değerlendirildiği ya da aynı redifli şiirlerin incelendiği makaleler yazılmamaktadır. bk. Kazan Nas 2004; Yeniterzi 2005; Sefercioğlu 2008; Yıldız 2009; Üstüner 2010; Akpınar 2011; Güven 2014; Kaplan 2015; Dalyan 2016; Kazan Nas 2016; Batıslam 2017; Kazan Nas 2020; Horata 2021; Akçay 2021; Çetin 2022; Özdi ve Erat 2022; İçli 2022.

11 Ahmed Nâmî, Ahmed-i Dâ'î, Arpaemînzâde Mustafa Sâmi, Âşık Çelebi, Azmîzâde Hâletî, Bahtî (I. Ahmed), Bâkî, Behiştî, Bosnalı Âsım, Bursalı İffet Bey, Bursalı Rahmî, Cenâbî, Cinânî, Dede Ömer Rüşenî, Diyarbakırlı Hâmî Ahmed, Diyarbakırlı Lebîb, Dürri Ahmed Efendi, Emrî, Enderunlu Vâsîf, Erzurumlu Zihnî, Fevzî, Filibeli Vecdî, Gelibolulu Sun'î, Hakîkî, Hamdullah Hamdî, Haşmet, İzzet Ali Paşa, Edirneli Kâmî, Kânî, Karamanlı Aynî, Karamanlı Nizâmî, Kâtîbzâde Sâkib, Leylâ Hanım, Mânî, Mesihî, Meşhûrî, Misli İsmail Hakkı, Mostarlı Hasan Ziyâ'î, Muhyî, Muvakkıtzâde Pertev, Münîrî, Nâ'îlî-i Kadîm, Nâbî, Nedîm, Nehcî, Neşâtî, Nev'îzâde Atâyî, Neylî, Nigârî, Osman Nevres, Râmî, Sa'îd Giray, Safvetî Mehmed Çelebi, Sâkîb Dede, Sebzî, Şehâbî, Süheylî, Sünbülzâde Vehbî, Şevkî, Şeyhülislâm Yahyâ, Tırsî, Ümmî Sinân, Yahyî, Vâsıkî, Vusûlî, Yâver.

-ur	-	-dı bu kiçe
-al, -an	-	-dum bu gice
-ak	-	-dın bu gice
-	-âl	-1 bu gice
-	-âr	-1 bu kiçe
-	-âl, -ân, -âr	-um bu gice
-â	-	-y1 bu gice
-	-âz	idi bu gice
-	-âr	-1 bezmdür bu gice
-an	-	-dum sabâha dek bu gice
-	-ân	dün gice
-ak	-	-dı dün gice
-	-âr	olmuş idi dün gice
-	-ân	geçen gice
-et	-ân	her gice
-	-ân	her kiçe
-	-ân	-1 her gice
-	-ân	her nîm-gice
-	-ân	ol her gice
-	-âr	-1 her gün her gice
-â	-	yarın gice

Tablodaki redif çeşitlenmelerine 59 şairden en az iki gazelle örnek bulma ihtimali, yazının malzemesini sınırlandırmak gereğini doğurmuştur. Bu durumda şairlerin en çok kullandığı “**bu gice**” redifi seçilmiştir. Dahası nazire geleneği içinde “**bu gice**” redifinin “-â, -eh, -em, -en, -er, -et” mücerred kafiyeleri ve “-ân” mürdef kafiyesi ile bir izlek meydana getirdiği de fark edilmiştir. Bu sınırlama yazımıza 40 şairden yeterli malzemeyi sunduğundan yukarıdaki tabloda görülen diğer “kafiye+redif” dizilişleri ancak aynı nazire ağında ise makaleye dâhil edilmiştir.

I. “-â, -eh, -em, -en, -er, -et+ bu gice” kafiye+redif dizilişi üzerine¹²

Bu izleğin ilk örnekleri Ahmedî (1334/35-1412/13) ve Şeyhî (1371-1376-1431?)’de “-â+ **bu gice**” şeklinde karşımıza çıkar.

Ahmedî, mücerred kafiyeli mürdedef şiirini mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/fa‘ûlün kalıbını kullanarak gazel formunda yazmıştır. Gazel, yedi beyittir. Bu gazelin aynı şekil ve içerik unsurlarıyla **Ahmed-i Rıdvân** (?-1528-38) tarafından tanzir edildiği tespit edilmiştir. Bu iki şairin ilk beyitleri şöyledir:

12 Bu bölümde geçen şairlerin doğum ve ölüm yıllarına dair bilgiler için <https://islamansiklopedisi.org.tr/> adresi kullanılmıştır. Farklı bir kaynaktan yararlanılmışsa, bu durum ayrıca belirtilmiştir.

“saçun oldu bana yeldâ **bu gice**/başumı kıldı pür-sevdâ **bu gice**”

“saçun oldu bana gavgâ **bu gice**/başumı kıldı pür-sevdâ **bu gice**” *bk.* Ek-1.

Bu iki gazel arasındaki dış ve iç yapı benzerlikleri, nazirenin sınırlarının aşıldığını düşündürmektedir. Gerek şairler gerek müstensihler gerek araştırmacılardan kaynaklanabilecek birtakım eksiklik, aksaklık ya da hatalardan dolayı farklı şairlerin divanlarında geniş çapta benzerlik gösteren hatta birebir aynı şiirlerin dahi yer alabildiği bilinmektedir.¹³

Şeyhî (1371-1376-1431?) ise aynı kafiye ve redifteki gazelini fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün kalıbıyla yazmıştır. Her ne kadar nazire mecmualarında böyle bir nazire ağı görülmese de Şeyhî'nin altı beyitlik bu gazelini **Cem Sultan** (1459-1495) ve **Tâcî-zâde Ca‘fer Çelebi** (1452-1515)'nin tanzir ettiğini söylemek yanlış olmasa gerek. *bk.* Ek-2

Zemin şiir altı beyit; ancak Cem Sultan ve Tâcî-zâde'nin gazelleri yedi beyittir. Cem Sultan'ın “çünkü sen hûr-ı cinân bizüm ile ‘ayş kılır/oldı bu meclisümüz Cennet-i Mev’â bu gice” beyti ile Tâcî-zâde'nin “servler mi bu duran çevre temâşâyâ yahud/hulle-i sündüs ile geldi mi havrâ bu gice” beyti Şeyhî'nin zemin şiirinde olmayan “hûr-ı cinân, Cennet-i Mev’â, hulle-i sündüs” gibi yansımalarını içermektedir. Ancak Şeyhî'nin vefatından yaklaşık otuz sene sonra doğan bu iki şairin, Şeyhî'den sadece şekil olarak değil içerik olarak da etkilendikleri Şeyhî'nin ikinci beytinden hareketle söylenebilir:

Şeyhî saçı çîn açdı mı yâ nâfe-i âhû-yı Hıtâ/k’oldı pür-müşg-i Hoten dâmen-i sahrâ **bu gice**

Cem Sultan bûy-ı zülfünle yalunuz sanemâ bâg degül/müşg-bû oldı kamu dâmen-i sahrâ **bu gice**

Ca‘fer Çelebi dâmeni ‘ıtrı ile bir büt-i gül-pîrehenün/toldı sahrâ yakası ‘anber-i sârâ **bu gice**

Yine **Şeyhî**'nin aynı redif ve aynı aruz kalıbında fakat *-er* mücerred kafiyesiyle yani “-er + **bu gice**” kullanımıyla yazdığı “kevkib-i devlet ü baht oldı münevver **bu gice**/ki sa‘âdet günidür bize musahhar **bu gice**” matlalı bir şiiri daha vardır. Şeyhî'nin bu şiiri Câmî‘ün’n-Nezâ‘ir’de, Avnî (1432-1481)'nin “tan mıdır itse gönül nâle vü efgân bu gice/gelmedi meclise ol dilber-i fettân bu gice” matlalı gazeline nazire olarak kayıtlıdır (Morkoç, 2003, s. 1777/2058); ancak Şeyhî'nin ölümünden bir yıl sonra doğan Avnî için bu kayıt, nazire mecmualarında karşılaşılabilecek kronolojik hatalardan biridir.

Bu gazeli tanzir edenler ise **Cem Sultan**, **Tâcî-Zâde Ca‘fer Çelebi** ve **Ahmed-i Rıdvân**'dır. Yalnızca Ahmed-i Rıdvân'ın naziresinde kafiye *-er* değil, *-â*'dır. Bu nazire; vezin, kafiye, redif ve beyit sayısı açılarından Şeyhî'nin bir önceki zemin şiiriyle uyumlu görünse de Şeyhî'nin ikinci gazeliyle muhteva bağlamında “sa‘âdet günidür-sa‘âdet güneşidür; ervâh u ‘ukûl-cân u gönüller, devr ider, ehl-i kuds, hem-ser olmak, pervâne, per yakmak, şem‘-i safâ, bîdâr olmak-zinde olmak, ‘ûd, ney” gibi daha fazla ortak unsur içerir. *bk.* Ek-3.

13 *bk.* Köksal 1997; Aksoyak 2005a, 2005b; Kaplan 2016, 2018; Macit 2017; Açıkgöz 2017; Tılfarhoğlu 2022.

Şeyhî'nin bu zemin gazeli ile Cem Sultan ve Ca'fer Çelebi'nin nazire gazelleri arasında "münevver", "Şeb-i Kadr-Leyletü'l-Kadr", "mukadder", "cennet" gibi kelime eşleşmelerinin yanında Şeyhî'nin beşinci beyti ile Cem Sultan ve Ahmed-i Rıdvân'ın gazellerindeki şu beyitler aynı içeriği seslendirmektedir:

<i>Şeyhî</i>	yuhu pervâsını ko bir nefes iy şem'-i safâ/yakalum yüzüne pervâne gibi per bu gice
<i>Cem Sultan</i>	çün yüzün şem'-i safâdur bize iy nûr-ı Hudâ/dil yakar üstüne pervâne bigi per bu gice
<i>Ahmed-i Rıdvân</i>	yahma pervâneleri bir nefes ey şem'-i safâ/per ü bâli yakalum ko bizi şâhâ bu gice

Ayrıca Cem Sultan ve Ca'fer Çelebi'nin beşinci beyitlerinden şairlerin sadece Şeyhî'den değil birbirlerinden de etkilenmiş oldukları söylenebilir. *bk.* Ek-4.

<i>Cem Sultan</i>	demidür kim yine hoş diye sürâhî kulkul/vaktidur kim tolana arada sâgar bu gice
<i>Ca'fer Çelebi</i>	sîne-ber-sîne sürâhîler ile duhter-i rez/leb-be-leb her büt-i ra'nâyile sâgar bu gice

Ravzî (?-1600'dan sonra¹⁴) ve Şeref Hanım (1809-1861)'ın aynı aruz kalıbı, kafiye ve redifle şiir yazdıkları tespit edilmiştir; Ravzî'nin yukarıdaki nazire ağıyla olan bağı ise dış yapı ve kelime benzerliğinden öteye geçmez. Şeref Hanım'ın şiiri ise Hz. Muhammed'in doğduğu gece için söylenmiş bir kıtadır. *bk.* Ek-5

Metâli'ü'n-Nezâ'ir'de, Şeyhî'nin bu zemin şiirine yazılmış nazirelere bakıldığında önce **Za'îfî** (1494/95-1557)'nin "tâ ki tâvûsleyin açdı saçun per **bu gice**/bûy-ı müşkile cihân oldı mu'attar **bu gice**" matlası ile **Hisâlî** (?-1652)'nin "idicek bezmimiz ol mâh-ı münevver **bu gice**/togdı sandum meh ü hûrşid-i münevver **bu gice**" matlası görülür (Kalyon, 2011, s. 1084). Şeyhî ile Za'îfî'de beyit sayıları aynı olmakla beraber, Hisâlî'ye nazaran daha fazla ifade ortaklığı kurulduğu göze çarpar. *bk.* Ek-6.

Yine Metâli'ü'n-Nezâ'ir'de, aynı şiirin nazire örnekleri için bu sefer kafiye (-em) farklı olsa da **Necâtî** (?-1509), **Hisâlî** ve **Mûsâ** (?)'nın aşağıdaki matlaları kayıtlıdır (Kalyon, 2011, s. 1084):

<i>Necâtî</i>	gözün aç itdi Hudâ dil-beri hem-dem bu gice /baht uyandı uyudu fitne-i âlem bu gice
<i>Hisâlî</i>	lutf idüp irdi felek dil-beri hem-dem bu gice /şükr idelüm bu deme eyleyelüm dem bu gice
<i>Mûsâ</i>	o güneş yüzli çün oldı bize hem-dem bu gice /bu demi hoş görelüm bir gicedür dem bu gice

14 Ravzî'nin doğum ve ölüm yılları için <http://teis.yesevi.edu.tr> adresi kullanılmıştır.

Hisâlî'nin bu matla ile başlayan gazeline divanında rastlanmamıştır. Mûsâ (?)'nin şiirinin devamı tespit edilememiştir. Ancak bu iki matladaki ifade benzerliklerinden ötürü, Necâtî'nin gazelinin bir model şiir hâline gelmiş olduğu söylenebilir. Bu model şiirin bilhassa son beytinden hareketle **Mihri** (?-1512'den sonra) de bu nazire ağına dahil edilebilir. *bk.* Ek-7.

Ayrıca Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi ile çağdaş olan Necâtî'nin şiirlerindeki şu ifade ortaklığı dikkat çekicidir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin Şeyhî'nin “-â+ **bu gice**” kafiye ve redifli gazeline yazdığı naziresindeki 3. beyit ile Necâtî'nin Şeyhî'nin “-er+ **bu gice**” kafiye ve redifli gazeline yazdığı naziresindeki 5. beyit şöyledir:

mürde diller çürüyüp gitmiş iken buldı hayât/gökden indi mi yire yoksa Mesihâ **bu gice**
bu karanu gice bu sohbet-i cân-bahş nedür/yire mi indi 'aceb 'Îsî-i Meryem **bu gice**

Şeyhî'nin çağdaşlarından **İvaz Paşa oğlu Atâyî** (?-1437¹⁵)'nin fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün kalıbı ve “-en+ **bu gice**” kafiye ve redifiyle beş beyitlik bir gazel yazdığı görülmüştür. Bu şiir Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de Avnî'nin “tan mıdur itse gönül nâle vü efgân bu gice/gelmedi meclise ol dil-ber-i fettân bu gice” matlalı gazeline nazire olarak kayıtlıdır (Morkoç, 2003, s. 1777/2056); ancak bu, kronolojik olarak mümkün değildir.

1. kimlerün sohbetinün şem'iyidün **sen bu gice**/ki yanardum yine gayret odına **ben bu gice**
2. rû-be-rû oldı senün gün yüzüne âyine-veş/ki ayun oldı tamâm olduğu rûşen bu gice
3. yüregüm yaraladı hâr-ı hased irteye dek/ki ne ârâydı anun hadd-ile gülşen bu gice
4. murg-ı dil bulmadı pervâz kılup her tarafa/k'ol Hümâ'ya ne makâm-ıdı nişîmen bu gice
5. itme minnet ki 'Atâyî'yi gözün öldürsün/hecr hod öldüriser anı mu'ayyen bu gice (Aslan, 2018, s. 162/72)

Üsküplü İshak Çelebi (?-1537), fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün kalıbı ve aynı redifle fakat “-et” kafiye harfleriyle yedi beyitlik bir gazel söylemiştir. Fehîm-i Kadîm (1627?-1647) ve Şeref Hanım da aynı kalıp, kafiye ve redifte gazel yazmışlardır. *bk.* Ek-8.

Özellikle şu ifade benzerlikleri göze çarpar:

<i>Üsküplü İshak Çelebi</i>	3. câna minnetdür eger sıkleti def' ide gide/k'idevüz sohbeti cânân ile halvet bu gice
<i>Fehîm-i Kadîm</i>	3. pâsbân ol harem-i firkate k'itdi halvet/şâhed-i hüsni şehinşâh-ı mahabbet bu gece
<i>Üsküplü İshak Çelebi</i>	2. gel begüm gel bizi hasretle koma n'olsa gerek/ölevüz şevk-ı visâlünde nihâyet bu gice
<i>Şeref Hanım</i>	3. nice ta'bir ideyim düşde gör ey şûh-ı cihân/çekdiğim mihnet ü âlâmı nihâyet bu gice

15 İvaz Paşa oğlu Atâyî'nin doğum ve ölüm yılları için <http://teis.yesevi.edu.tr> adresi kullanılmıştır.

Ravzî'nin yazdığı şiirde kafiye aynı olsa da durum biraz farklıdır. Şöyle ki o, **fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün** kalıbını tercih etmiş ve de şiirin redifi "**her gece**"dir. Ancak Ravzî âdeta Üsküplü İshak Çelebi'nin matla ve makta beyitlerini alıp, araya kendi sözlerini eklemiş gibidir. *bk.* Ek-9.

Yine Ravzî, bu sefer fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün kalıbı ile "**-eh+ bu gece**" kafiye ve redifinde üç adet şiir yazmıştır. Bu üç gazel, birbirine oldukça benzer ifadeler içermekle birlikte, ilk gazelin matla beyti Üsküplü İshak Çelebi'nin "gele mi ol gül-i gülzâr-ı letâfet **bu gece**/ide mi hânemüzi gülşen-i cennet **bu gece**" matlasını hatırlatmaktadır.

Ancak Ek-10'da altı çizilmiş mısralardaki ifadeler Ravzî'nin Zâtî (1471-1547)'den de etkilendiğini göstermektedir; zira Zâtî'nin şu üç beyti "rakîbe sadr gösterdün didün ol fitneye ulu/benüm bir it kadar veh veh kapunda i'tibârum yok" (Tarlan, 1970, s. 143/639), "Zâtî'nün dâmen-i nâmûsını çâk itdi rakîb/görüb ahvâlini anun didi veh veh her seg" (Tarlan, 1970, s. 191/687), "beni müstagrak-ı hûn itdiler tîg ile dil-berler/görüp segler didi veh veh ayıtdı zaglar kon kon" (Tarlan, 1970, s. 264/760) bu etkilenmenin de kanıtlarıdır. *bk.* Ek-10.

Öncelikle "**-â, -eh, -em, -en, -er, -et**" mücerred kafiyeli ve "**bu gece**" redifli şiirlerin izleşine bakıldığında şu sonuçlara varılmıştır:

Redifinde Türkçe *gice/gece* kelimesinin geçtiği şiirlerin asırlar içindeki seyrinin araştırıldığı bu çalışmanın en erken örnekleri, klasik Türk şiirinin oluşum dönemi şairlerinden Ahmedî (1334/35-1413) ve Şeyhî (1371-1376-1431?) ile karşımıza çıkan "**-â bu gece**" kafiye+redif dizilişine ait gazellerdir.

Diğer yandan Şeyhî "**-er bu gece**", İvaz Paşa oğlu Atâyî "**-en bu gece**", Üsküplü İshak Çelebi "**-et bu gece**" kafiye+redif izleşiyile zemin şiirlerini meydana getirmiş gözükmektedirler. Ayrıca Metâlî 'ü'n-Nezâ'ir'deki kayıttan mütevellit Şeyhî'nin "**-er bu gece**" ile kaleme aldığı gazeli, Necâtî'nin "**-em bu gece**" ile tanzir ettiğini, onun bu naziresinin de Mihrî Hatun, Hisâlî ve Mûsâ (?) için model şiir hâline geldiğini söylemek mümkündür.

Hem zemin şiir hem de nazirelerde gazel nazım biçimi tercih edilmiştir. En çok kullanılan aruz kalıbı ise "fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün"dür. Nazirelerin çoğunlukla dış yapıda müştereklik arz ettikleri, iç yapıda ise nazirenin doğası gereği konu birliğinin esnetildiği görülmüştür: "**-er bu gece**" izleşindeki Ravzî'nin 543, 547, 559 ve 561. gazelleri ile Şeref Hanım'ın Hazret-i Muhammed'in doğduğu gece için yazdığı kıtası gibi.

Nazireleri tespit etmenin getirdiği zorluğun bilincinde olmakla birlikte sirkatin "selh" tabir edilen şekline iki örnek gösterilebilir: Ahmedî'nin "**-â bu gece**" ve Şeyhî'nin "**-er bu gece**" gazellerinin Ahmed-i Rıdvân tarafından tanzir edilmesi gibi¹⁶.

16 Türk mesnevîciliğinde öne çıkan Ahmed-i Rıdvân; Ahmedî, Şeyhî ve İranlı Nizâmî'yi adım adım izlemiştir (Ünver, 1989, s. 124).

Nazireler, zemin şiirin kafiye, redif ya da aruz kalıbıyla uyumsuz olabilmektedir: Ravzî'nin 523. gazelindeki gibi. Hatta şairlerin zemin şiiri yazan şairlerin yanısıra başka şairlerden de etkilenmeleri, nazire ağının gittikçe genişlediğini göstermiştir: Cem Sultan ve Ca'fer Çelebi, Necâtî ve Ca'fer Çelebi, Ravzî ve Zâtî'deki gibi.

II. “-ân bu gice” kafiye+redif dizilişi üzerine¹⁷

“-ân bu gice” kafiye+redif dizilişi ise bilhassa nazire mecmualarında yer almasıyla dikkatimizi çekmiştir. Şöyle ki Câmî'ü'n-Nezâ'ir ve Mecma'u'n-Nezâ'ir'de bu kafiye ve redifte Avnî'nin “tan mıdur itse gönül nâle vü efgân bu gice/gelmedi meclise ol dil-ber-i fettân bu gice” matlalı gazeli, zemin şiir olarak kayıtlıdır (Morkoç, 2003, s. 1774-1778; Köksal 2017, s. 1468-1470). Câmî'ü'n-Nezâ'ir'e göre beş şair, Ahmed Paşa, Sa'dî-i Şîrâzî (?-?), Atâyî, Mihrî Hatun ve Şeyhî, Mecma'u'n-Nezâ'ir'e göre sekiz şair Ahmed Paşa (?-1496/97), Âhî (?-1517/18), Hâkî (?-?), Hasbî (?-1553'ten sonra), Hayretî (?-1534/35), Kemâl Paşa-zâde (1469?-1534?), Enverî (?-?), Edirneli Nazmî (?-1585/86), bu gazele nazire yazmıştır. Atâyî ve Şeyhî'nin (I. bölümdeki -en+bu gice ve -er+bu gice kafiye+redif dizilişli şiirleri) Avnî'den önce yaşayıp ölmeleri Avnî'yi tanzir edenler zincirinde olamayacaklarını gösterir.

Pervâne Bey Mecmû'ası'nda ise bu kafiye ve redifte Ahmed Paşa'nın “yine yan şem' gibi subha dek ey cân bu gice/ki tola şevkün ile sohbet-i cânân bu gice” matlalı gazeli zemin şiir olarak karşımıza çıkmıştır. Ahmed Paşa'nın bu gazelini on şair, Kâsım Beg (?-?), Avnî, Âhî, Mihrî Hatun, Zâtî, Kemâl Paşa-zâde, Kandî (?-?), Hayretî, Hasbî, Rûhî Çelebi (?-?), tanzir etmiştir (Gıynaş, 2017, s. 2361-2365).

Zemin şiir ve nazirelerin tamamının aruz kalıbı fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün'dür. Câmî'ü'n-Nezâ'ir ve Pervâne Pey'de Mihrî; Mecma'u'n-Nezâ'ir ve Pervâne Pey'de ise Âhî, Kemâl Paşa-zâde, Hayretî ve Hasbî ortak nazirecilerdir.

Ayrıca Dervîş (?-1572) mahlaslı şairin fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün kalıbıyla yazdığı gazelin matlasının “gelmeyüp gam-hâneye gün yüzlü cânân bu gice/zülfî gibi gönlümü kılur perîşân bu gice” olduğu tespit edilmiştir (Gürbüz, 2018, s. 654/3274). Mihrî Hatun (Arslan 2018: 126/143), Ravzî (Aydemir, 2017: 362-363/564-567) ve Lâzikîzâde Feyzullah Nâfiz (?-1767) (Demir, 2017, s. 474/600)'in divanlarında da “-ân bu gice” kafiye+redif dizilişli gazellerin olduğu da görülmüştür.

Ancak “-ân bu gice” kafiye+redif izleğinde zemin şiir olarak Câmî'ü'n-Nezâ'ir (1512/3) ve Mecma'u'n-Nezâ'ir (1523/4) ile Pervâne Bey Mecmû'ası (1560/1) uyuşmaz; çünkü zemin şiir, Pervâne Bey Mecmû'ası'nın yazılış tarihine nazaran aralarında yaklaşık on-on iki yıl gibi daha az bir süre bulunan Câmî'ü'n-Nezâ'ir ve Mecma'u'n-Nezâ'ir'de Avnî'ye, Pervâne Bey'de ise Ahmed Paşa'ya aittir. Bu soruna Abdülkadir Karahan 1954'teki yayımında kısaca “aynı asır ve aynı çevrede Avnî¹⁸’nin sultan, Ahmet Paşa’nın vezir olmaları birbirlerinden

17 Bu bölümde nazire mecmû'alarında geçen şairlerin doğum ve ölüm yıllarına dair bilgiler için <http://teis.yesevi.edu.tr> adresi kullanılmıştır.

18 Avnî şairliğini Genceli Nizâmî, Şirazlı Sadî, Selmân-ı Savecî'den mübalağalı olarak üstün görür (Doğan, 2014,

etkilendiklerini gösterir; ancak Ahmet Paşa divanı ile Avnî divançesi karşılaştırıldığında Avnî, Ahmet Paşa'ya borçludur.” (26) diyerek Avnî'nin sözkonusu gazelini Ahmet Paşa'nın şiirine nazire sayar. İşte Karahan'ın görüşünden hareketle “-*ân* bu gice” kafiye+redif dizilişinin meydana getirdiği nazire zinciri, makalemizde de Ahmed Paşa ile başlatılmıştır. *bk.* Ek-11.

Bu nazire zincirine göre:

Ahmed Paşa ve Avnî'nin gazelleri, sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde bakışlımı değildir; şöyle ki Ahmed Paşa, sevgilisinin bu gece kendisine misafir olabilme ihtimali olduğunu söyleyerek başladığı gazeline, sevgilisini gördüğü için talihinin açıldığını hatta bezminde “Hassân”¹⁹ın kendisiyle sohbet arkadaşlığı ettiği için ezeli bir ihsana eriştiğini de ifade eder. Avnî ise vuslat sözü veren sevgilinin meclise gelmediğini dolayısıyla karanlıklar içerisinde kaldığını ve sevgiliyi görememe durumunun onda uyandırdığı umutsuzluğu anlatır.

Öyleyse Ahmed Paşa sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde *iyimser bakış*, Avnî ise *karamsar bakış* sergilemiştir. “-*ân* bu gice” kafiye+redif dizilişinin meydana getirdiği nazire ağındaki diğer şairlere içeriğin düzenlenmesinde söylem paralelliği de sağladığı anlaşılan bu mihver üzerinden bakıldığında şu iki grubun meydana geldiği görülmüştür: **Ahmed Paşa**, Mîhrî, Sa‘dî-i Şîrâzî, Hâkî, Edirneli Nazmî (2), Lâzîkîzâde Feyzullah Nâfîz; **Avnî**, Mîhrî, Rûhî Çelebi, Ravzî (2), Âhî, Zâtî, Hasbî, Kandî, Hayretî, Kemâl Paşa-zâde, Enverî, Kâsım Beg.

Mîhrî Hatun'un nazire mecmualarında olmayan fakat divanından bulunmuş dokuz beyitlik gazeli, Sa‘dî-i Şîrâzî (?-?) ve Hâkî (?-?)'nin yedi beyitlik gazelleri ise hemen dikkat çekmektedir zira Kemâl Paşa-zâde'nin altı beyitlik gazeli dışındaki gazellerin tamamı beş beyittir. *bk.* Ek-11. Ayrıca Mîhrî Hatun, Sa‘dî-i Şîrâzî ve Hâkî'nin şu beyitlerdeki söyleyişleri birbirine benzemektedir:

<i>Mîhrî Hatun</i>	4. zâhir itdi ruhını zülfi sehâbın götürüp/yârlık itdi bizümle meh-i tâbân bu gice
<i>Sa‘dî-i Şîrâzî</i>	2. seher-i dil felek-i rûh-ı münevverdür kim/şeb-i vuslatda ruhidur meh-i tâbân bu gece
<i>Mîhrî Hatun</i>	7. aramızdan şükür Allâh'a ki eksildi rakîb/hele ser-vaktümüze irmedi hicrân bu gice
<i>Hâkî</i>	2. cân u dil vasl serâ-perdesine buldı vusûl/hâşe bu sohbeta kim yol bula hicrân bu gice

Mîhrî'nin bu dokuz beyitlik şiiri için Hakverdioğlu, Necâtî'nin “-*em bu gice*” matlalı sekiz beyitlik gazeline nazire demiştir (2016, s. 279-280). Bu iki gazel arasında redif ve aruz kalıbı birlikteliği olmakla birlikte kafiye harfleri ile kelime kadrosu birbirine benzemez. Ancak yine

s. 489-490).

19 Hassân b. Sâbit, hem kişisel hem de edebî yönüyle klasik şiirde çeşitli teşbih ve tasavvurlara konu edilmiştir. Aynı zamanda âşik sayılan klasik şairler, Hassân'ın Hz. Muhammed'e duyduğu muhabbet ile kendilerinin sevgiliye olan muhabbetleri arasında benzerlik kurarlar (Gider, 2020, s. 637-638).

de Necâtî'nin “*dem bu demdür didüğün demlere irdün şükr it/elüne girdi Necâtî sentün ol dem bu gice*” ve Mihrî'nin “*mâh-ı zi'l-hiccenün on beş gicesi hoş şeb idi/k'eyledi yâr ile Mihrî bile seyrân bu gice*” şeklindeki makta beyitleriyle örnek verebileceğimiz iyimser bakış ile her ikisinin gazelinde “şem'-i şebistân” tamlamasına yer verilmemesi Mihrî'nin bu gazelinin aynı zamanda Necâtî'ye de nazire olduğunu söyletebilir. Necâtî'nin sözkonusu şiirinin Metâli 'ü'n-Nezâ'ir'de, Şeyhî (1371-1376-1431?)'nin “kevkab-i devlet ü baht oldu münevver **bu gice**/ki sa'âdet gündür bize musahhar **bu gice**” matlalı gazeline nazire olduğu bilgisi hatırlandığında Mihrî, “-er+ **bu gice**” kafiye+redif dizilişine Necâtî'nin “-em+bu gice” şekliyle yazdığı naziresinden sonra “-ân bu gice” kafiye+redif dizilişiyle dâhil olmuş olur, denebilir.

Mihrî Hatun'un beş beyitlik ikinci gazeli, Rûhî Çelebi ve Ravzî (567. şiiri) için birer model şiir hâline gelmiştir. Üstelik Rûhî Çelebi ve Ravzî'nin şiirleri “selh” mesabesinde aynıdır. *bk.* Ek-11.

Âhî, Zâtî, Hasbî ve Kandî'nin gazelleri arasındaki benzerlik, birbirlerinden de etkilendiklerini gösterir niteliktedir. *bk.* Ek-11

Âhî'nin “yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kâse idün/ki cihân tolmış idi na're-i mestân **bu gice**” beyti, Şeyhî'nin çağdaşlarından İvaz Paşa oğlu Atâyî'nin fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün kalıbı ile “-en+ **bu gice**” kafiye ve redifiyle yazdığı beş beyitlik gazelin matlasını andırmaktadır: “kimlerün sohbetinün şem'iyidün *sen bu gice*/ki yanardum yine gayret odına *ben bu gice*”.

Avnî'nin ve Ahmed Paşa'nın beyit sayılarındaki farklılık, aralarında ortak kelime benzerliğinin “şem'-i şebistân” tamlamasının ötesine geçmemesi ile birinin kötümser diğerinin iyimser bakışla söylem farklılığı yaratması, Awnî'nin *gece* kelimesinin geçtiği başka bir nazire ağına daha dâhil olabileceği ihtimalini akla getirmiştir. Mecma'u'n-Nezâ'ir (1523/4) ile Pervâne Bey Mecmû'ası (1560/1)'nda Ahmed Paşa'nın fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbıyla yazdığı, “-ân **her gice**” kafiye+redif dizilişinde biri yedi diğeri beş beyitlik iki zemin şiiri kayıtlıdır (Köksal, 2017, s. 1413-1414, Gıynaş, 2017, s. 2417)²⁰. Awnî'nin her iki kaynaktan da bu gazellerin nazirecileri arasında *zikredilmemiş* olmasına rağmen bilhassa Ahmed Paşa'nın gazeliyle kendi gazeli arasındaki şu ifade benzerlikleri dikkat çekicidir:

<i>Ahmed Paşa</i>	1. tan degüldür sohbe gelmezse cânân her gice /kimsenün mihmânı olmaz mâh-ı tâbân her gice
<i>Avnî</i>	1. tan mıdur itse gönül nâle vü efgân bu gice /gelmedi meclise ol dil-ber-i fettân bu gice
<i>Ahmed Paşa</i>	2. ay yüzünsüz aydın olmaz hânkâhî çeşmümün/gerçi âhumla yanar şem'-i şebistân her gice
<i>Avnî</i>	2. tâ seher kalsa gönül zulmet içinde ne 'aceb/yanmadı karşıma ol şem'-i şebistân bu gice

20 *bk.* Ek-12.

<i>Ahmed Paşa</i>	4. bir yüzi gül saçı sünbül dil-sitân sevdüm k'ider/câme-h'âbin subha dek tâze gülistân her gice
<i>Avnî</i>	3. ne 'aceb aklar ise bülbül-i cân çünkü gelüp/gülüp açılmadı ol yüzi gülistân bu gice
<i>Ahmed Paşa</i>	6. işigün bir âsmândur kim anı zeyn itmege/hûşe-i Pervîn asar bu eşk-i galtân her gice
<i>Avnî</i>	4. gelüp ol serv-i revân olmadı yanumca revân /gözlerüm itdi revân yaşlar ile kan bu gice
<i>Ahmed Paşa</i>	5. âferin ol bezme kim anı mu'attar kılmaga/cân buhûr ider hayâl-i zülf-i cânân her gice
<i>Avnî</i>	6. vuslatı şem'ine çün yakmadı ol yâr gelüp/fürkati nârına 'Avnî yüri sen yan bu gice

Kıscacası Avnî, Ahmed Paşa'nın bu nazire ağına da dâhil olmalıdır. Üstelik Ahmed Paşa ve Avnî'nin gazelleri sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde uyusumlu olduğundan Avnî, “edâ, manâ ve muhteva” açısından Ahmed Paşa ile bir müştereklik yakalamıştır, denebilir.

Ayrıca Mecma'u'n-Nezâ'ir ile Pervâne Bey'de bu iki zemin şiiri tanzir edenler²¹ Adlı (1447-1512), Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, Revânî (?-1523/24), Me'âlî (?-?), Lâmi'î (1472/73-1532), Remzî (?-1547/8), Sabâyî (?-??), Mu'îdî (?-1585/6), Fakîrî (?-1526), Edirneli Nazmî olarak sıralanmıştır (Köksal, 2017, s. 1414-1417, Gynaş, 2017, s. 2417-2420). *bk.* Ek-13.

Yusuf Çetindağ ise “Ali Şîr Nevâî'nin Osmanlı Şiirine Etkisi” adlı kitabında Ali Şîr Nevâyî'nin “-ân **her kiçe**” kafiye ve redifli gazeline başta Ahmed Paşa (2) olmak üzere Cafer Çelebi, Adlı, Âhî, Lâmi'î, Me'âlî, Sehî, Avnî ve Mihrî'nin nazire yazdığını söyler (2006, s. 89). Çetindağ, “Nevâyî matla beytinde güneşin batışını perdeye girmek olarak yorumlarken; Ahmed Paşa hayâdan gizlenmek olarak yorumlamaktadır” der ve onun gazellerini Nevâyî'ye cevap sayar (2002, s. 217)²³.

Ali Şîr Nevâyî (1441-1501)'nin Türkçe divanlarında *kiçe* (gece) redifli şiirler aranmış ve söz konusu divanların üçünde birer gazel tespit edilmiştir. Bunlar Garâ'ibü's-Sıgar'da “-ân **her kiçe**”, Bedâyî'ü'l-Vasat'ta “-âr -ı **bu kiçe**” kafiye ve redifiyle yedi beyitlik birer gazel ile Fevâyidü'l-Kiber'de “-ur -dı **bu kiçe**” kafiye ve redifiyle dokuz beyitlik bir gazeldir. Tespit edilen şiirlerin tamamının aruz kalıbı “fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün”dür. “Nevâdirü'ş-Şebâb”da ise redifinde *kiçe* (gece) kelimesi geçen bir şiire rastlanmamıştır (Tulum, 2022, s. 455). Nevâyî'nin sözkonusu üç gazelini Türkiye Türkçesi'ne aktardığımız o çalışmamız

21 Adlı ve Edirneli Nazmî, Pervâne Bey'de bu iki şiirin nazirecileri arasında zikredilmemiştir.

22 Edirneli Sabâyî'nin doğum ve ölüm yılları kesin olarak bilinmese de kaynaklar onu, II. Bâyezid dönemi şairi kabul eder. Gelibolulu 'Âlî ise Sabâyî'yi I. Selim dönemi şairleri içinde saymıştır (Kavaklık, 2008, s. 1-2).

23 Çetindağ, doktora tezinde Sehî'nin “-ân **bir gece** ve -ân **dün gece**” kafiye+redif dizilişli diğer iki gazeli ile Âhî, Avnî ve Mihrî'nin “-ân **bu gice**” kafiye ve redifli gazellerini doğrudan Nevâyî'ye nazire sayar (2002, s. 216-219).

sonrasında Nevâyî'yi okuduğu anlaşılan şairlerin özellikle onun “-*ân her kiçe*” matlalı şiirinin hayal dünyasına rağbet ettikleri görülür. *bk.* Ek-14.

Hakikaten Ahmed Paşa'nın “şöyle ‘âlem-tâb olur ruhsâr-ı cânân **her gice**/kim hayâdan gizlenür hurşîd-i rahşân **her gice**” matlalı gazelinde kafiye harflerini taşıyan “hurşîd-i rahşân, eşk-i galtân, şem ‘-i şebistân” tamlamaları ve “efgân” kelimesiyle Nevâyî'den sadece dış yapı değil iç yapı olarak da etkilendiği kolayca fark edilir; fakat “tan degüldür sohbe gelmezse cânân **her gice**/kimsenün mihmâni olmaz mâh-ı tâbân **her gice**” matlalı gazeli için muhtevada kurulabilecek zemin şiir-nazire ilişkisi; beyit sayısı, kafiye, redif ve vezin benzerliği kadar açık seçik değildir, zira Sayın Çetindağ'ın da bu gazelle ilgili bir notuna rastlanmamıştır.

Şöyle ki Nevâyî'nin sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde, “*Perde arkasına saklanmış gibi parlak güneş her gece, tenhâya çekilir gece kandili (ay) her gece.*” diyerek kötümser bakış açısıyla başlattığı gazeline karşılık olarak Ahmed Paşa âdeti büyük bir olgunlukla “*Sevgilinin sohbe gelmemesine şaşılmaz her gece, o parlayan ay kimsenin misafiri olmaz her gece.*” cevabını vermiştir. Yine Nevâyî'nin “*O, ahbapları ile sabah gibi gülüşüp dursa da; ben mum gibi yanarım, gönlüm hiçkara hiçkara ağlar her gece.*” demesi, Ahmed Paşa'da iki beyitle (*Gece kandili, âhumla yansa da; gözüm, senin ay gibi olan parlak yüzün olmadan göremez her gece. Ülker takımyıldızı, senin gökyüzü gibi olan eşğini süslemek için ağlar her gece.*) karşılığını bulmuştur. Son olarak Nevâyî'nin “*Kimi kimi ey uykulu sarhoş! Arayıp sor o hastayı! Çünkü erişir ağzına dudağının hayalinden can her gece.*” şeklindeki beyti Ahmed Paşa'da “*Ahmed'in gözü uykuda cenneti görürse buna şaşılmaz; çünkü can, güzellik âleminin misâlini seyrederek her gece.*” biçiminde yankılanır.

Âşık Çelebi'nin rivayetine göre Nevâyî'nin otuz üç gazeli, II. Bâyezid'e gönderilmiş, Bâyezid de gazellere cevap verilmesi görevini Ahmed Paşa'ya tevdi etmiştir (Kılıç, 2010, s. 290). Bu söylenti, Ahmed Paşa'nın Nevâyî'ye yazdığı nazirelerle şöhret bulduğu iddiasına neden olmuştur. Ahmed Paşa'nın Nevâyî ile çağdaş ve fakat ondan yaşça büyük olması ile şöhretinin daha Nevâyî'nin eserleri Anadolu'ya gelmeden teşekkül ettiği (Köprülü, 2004, s. 380) gerçeğinden hareketle Nevâyî'ye yazdığı cevapların model hatta zemin şiir hâline geldiği söylenebilir. Öyleyse Nevâyî'nin “-*ân her kiçe*” kafiye ve redif dizilişiyle başlayan bu şiir hareketi, Anadolu'da Ahmed Paşa'nın gazelleriyle kuvvetli bir damar bularak devam etmiştir.

Sonuç

Bir metindeki zaman kavramı, Divan edebiyatı özelinde düşünüldüğünde örneğin kasidelerin nesib bölümlerinin genellikle bahar, yaz, kış tasvirleriyle başlaması, gazellerdeki hâkim vaktin bahar mevsimi olması; doğum, sünnet, tahta çıkma, savaşa hazırlanma, zafer kazanma, hac ziyareti gibi belirleyici zaman dilimlerinin çeşitli şiirlere, mensur metinlere konu edilmesi; gündüz, sabah, akşam ve gece gibi güne ait zaman parçalarının şairlerin muhayyilesinde yeniden şekillenmesi hem sanatçıya hem de okura anlatının kapılarını açmaktadır. Makalenin malzemesini oluşturan gazelerde gece kavramına bakıldığında şunlar söylenebilir: Gece, gündüz vakti görülemeyeceklerin zamanıdır; dolayısıyla âşık için sevgiliye kavuşma ümidinin arttığı,

sevgiliyle sohbet etme ihtimalinin ortaya çıktığı vakittir. Gecenin rengi ve kapaticılığından ötürü sevgilinin saç, zülûf, kaş gibi güzellik unsurları daha çok tercih edilmiştir. Gece deyince akla gelen karanlık, ases, uyku, perde, şem, pervane, şebistan, mah, hilal, Zühre, Süreyya, Kadir, Berat, Miraç gibi kelimeler ve bunların meydana getirdiği çeşitli benzetmeler de öne çıkmıştır. Görme duyusunu âdeta işlevsiz hâle getiren gece, âşığa uzun gelir ve âşığın yalnızlığı ile sevgilisine hasretliğini daha da görünür kılmıştır. Âşık için gece, sevgilisine kavuşma ve onu görme umudu aşıl原因 bir ilaç gibidir. Gece; sevgili, ay, güneş, yıldız, talih, mutluluk gibi maddi ve manevi mefhumların münevver, musahhar, muattar, ruşen, enver, zehra, garra gibi sıfatlarıyla bir arada kullanılmıştır. Âşığın taşıdığı bu umutla âşığın hücresi/külbesi/meclisi de cennete teşbih edilmiştir. Kısacası gece, Divan şairi için varlıktan yoksun geniş bir boşluktan ibaret olmayıp, firkat ve vuslat arasında canlı hayallerin kurulduğu önemli bir zaman dilimidir.

Klasik edebiyatın poetik hafızası olan gazel, nazire yolu ile etrafını farklı söyleyiş seviyelerinde geliştiren ve genişleten bir nazım faaliyetidir. Nazire mecmuası ve divan taramalarında izini sürdüğümüz, sıfat takımı biçimindeki **bu gice** ve **her gice** redifleri, klasik Türk şiirinde daima âşık sayılan şairlerin sevgiliyi görmeyi bekleme mihverinde takındıkları iyimser ya da kötümser bakış açılarını zaman olarak pekiştiren zarflama göreviyle karşımıza çıkmıştır. XIV. yy. ile XV. yy.’ın ilk yarısında Ahmedî (1334/5-1413) ve Şeyhî (1371-1376-1431?) ile karşımıza çıkan “-â **bu gice**” kafiye+redif dizilişine ait gazeller, bu izleğin ilk zemin şiir örnekleridir. Öyleyse Anadolu’daki şairlerin 1441-1501 yılları arasında yaşamış Nevâyî’den önce rediflerinde *gice/gece* kelimesinden yararlanmaya başladıkları söylenebilir. Mamafih Nevâyî’nin Garâ’ibü’s-Sıgar’da “-ân **her kice**” kafiye ve redifiyle yazdığı gazeliyle başlayan ve Fâtih devrinin “sultânü’ş-şu’arâ”sı Ahmed Paşa (?-1496/97)’nın hem **bu gice** hem de **her gice** redifli ve “-ân” mürdef kafiye gazelleriyle genişleyerek devam eden başka bir nazire izleği daha oluşmuştur.

Etkileme-etkilenme mihverinde şairler, şiirlerini dış ve iç yapıda bakışlı hâle getirerek âdeta bir varoluş yarışına girmişlerdir. Kimi şairler intihale yakın benzerlik hatta özdeşlikleri tercih ederlerken kimi şairler ise öncekilerden kendilerince esinlenerek ilerlemişlerdir. Böylelikle şiir geleneğinin içinde yakın ve uzak edebî ilişkiler ya da konular anlaşılır hâle gelmiştir. Söz konusu karşılaştırma ve çıkarımlar her bölümün içinde ve devamında yapıldığı için burada tekrarlanmamıştır.

Bundan sonraki çalışmalarda bir zemin ya da basamak teşkil etmesi düşüncesiyle hazırlanan bu makaledeki diğer kafiye ve redif kullanımlarının “-â **bu gice**” ile “-ân **bu gice**” ve/veya “-ân **her gice**” kafiye+redif dizilişleriyle bağlantılı oldukları söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Açıkgöz, C. (2017). Hayâli Bey Divânı'nın harfû'l-yâ bölümündeki 95 ve 96. gazeller kime ait? *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 1-8.
- Açıkgöz, C. (2021). Figânî Divançesi'ndeki XXII. gazel kime ait? *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 220-229.
- Akarsu, K. (1989). *Za'ifi Divanı-metin-mahlil ve sistematik indeks*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akçay, G. (2021). Yavuz Sultan Selim'in bir nazire gazelini inceleme. G. Babaarslan, M. Yılmaz, S. Mutlu Kırılı, O. Kırılı (Ed.), *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan* kitabı içinde (s.193-210). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Akdoğan, Y. (t.y.). *Ahmedi-Divân*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78357/ahmedi-divani.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)
- Akkaya, M. (1996). Divan şairlerinin gazellerindeki harf tercihleri ve redif hususu. *İlmi Araştırmalar*, 3, 19-24.
- Akpınar, Ş. (2011). Ki dirlar o bizüz redifli gazellerde divan şairinin kimliği. *Erdem*, 61, 1-14.
- Aksoyak, İ. H. (2005a). Gelibolulu Mustafa 'Âli ve Bâkî'nin münasebetleri (Kühü'l-ahbâr ve divanlarına göre). *Osmanlı Araştırmaları Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-1*, 25, 69-82.
- Aksoyak, İ. H. (2005b). Gelibolulu Mustafa Ali'nin Ruhî'ye etkisi. *Bilig*, 33, 137- 147.
- Akün, Ö. F. (1994). Divan edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi*, 9. cilt, 389-427. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Albayrak, N. (2007). Redif. *İslam Ansiklopedisi*, 34. cilt, 523-524. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Ambros, G. E. (1989). Nazire. The will-o'the wisp of Ottoman divân poetry. *Wiener Zeitschrift die Kunde Des Morgenlandes*, 79, 57-65.
- Arslan, M. (2018a). *Şeref Hanım Divânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215362/seref-hanim-divani.html> [erişim tarihi: 09.09.2021].
- Arslan, M. (2018b). *Mihri Hâtun Divânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208575/mihri-hatun-divani.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)
- Aslan, Ü. (2018). *Divân-ı Atayî/İvaz Paşa Oğlu Atâyî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aydemir, Y. (2017). *Ravzî Divânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196580/ravzi-divani.html> (Erişim: Eylül 2021.)
- Batıslam, H. D. (2017). Gazelde redif-anlam ilgisi bağlamında Sehi'nin kadeh redifli gazeli. *Journal Of Turkish Language And Literature*, 3(1), 44-55.
- Bayak, C. (2016). Mehmed İzzî'nin Muhibbî'nin şiirlerine yazılan nazireler mecmuası. *Turkish Studies*, 11(4), 207-242.
- Beyathı, Y. K. (2010). *Edebiyata dair* (7.bs.) İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Biltekin, H. (2018). *Şeyhî Divânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215511/seyhi-divani.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)
- Boztopraklı, G. F. (2017). *Divan şiirinde gece (XIV-XV. Yüzyıl)*. (Yüksek Lisans Tezi). Çaç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarsus/Mersin.
- Çavuşoğlu, M. ve M. A. Tanyeri (1990). *Üsküplü İshâk Çelebi-Divan-tenkitli basım*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Çeltik, H. (2017). *Ahmed-i Ridvan Divânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194277/ahmed-i-ridvan-divan.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)

- Çetin, K. (2022). Ahmed Paşa ve Ahmed-i Rıdvân'ın "la'l" redifli kasidelerinin mukayesesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 26, 582-602.
- Çetindağ, Y. (2002). *Ali Şîr Nevâî'nin batı Türkçesi divan edebiyatına tesiri (XVI. yüzyıl sonuna kadar)*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetindağ, Y. (2006). *Ali Şîr Nevâî'nin Osmanlı şiirine etkisi*. (1.bs). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çiçekler, M. (2006). Nazîre-Fars edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi*, 32. cilt, 458. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dalyan, A. (2016). Edebiyatta zihniyet incelemesi ve Ahmed Paşa'nın kerem redifli kasidesinde zihniyet çözümlemesi. *Bilgi*, 78, 327-359.
- Demir, H. (2017). *Lâzîkizâde Feyzullah Nâfîz ve Dîvânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191378/lazikizade-feyzullah-nafiz--divan.htm> (Erişim: 26 Ekim 2021.)
- Dilberîpûr A. (1999). Türk edebiyatında Nizâmî'nin takipçileri ve hamsesine nazire yazarlar (M. Fatih Köksal Katkılarıyla Çev.). *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 8, 199-238.
- Dilçin, C. (1986). Gazel. *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. 415-416-417(Temmuz-Ağustos-Eylül), 78-248.
- Doğan, M. N. (2014). *Fâtih Dîvânı ve şerhi*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Durmuş, İ. (2006). Nazîre-Arap edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi*, 32. cilt, 455-456. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Durmuş, İ. (2011). Tazmîn. *İslâm Ansiklopedisi*, 40. Cilt, 204-206. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ercan, Ö. (2003). *Peşteli Hisâli Divânı tahlili (inceleme-metin)*. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ersoylu, İ. H. (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erünsal, İ. E. (1983). *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Feldman, W. (1997). Imitatio in ottoman poetry: three ghazals of the mid-seventeenth century. *Turkish Studies Association Bulletin*. 21(2), Special Issue: Ottoman Poetry, Fall, 41-58. Published by: Indiana University Press (<https://www.jstor.org/stable/43385385>)
- Gece. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 10 Mayıs 2021.)
- Grynaş, K. A. (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194492/pervane-bey-mecmuasi.html> [erişim tarihi: 09.09.2021].
- Gider, M. (2020). Klasik Türk şairleri için örnek bir şahsiyet: Hassân B. Sabit. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research*, 12(3), 619-641.
- Gölpınarlı, A. (1945). *Divan edebiyatı beyanındadır*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- Gür, N. (2018). Son dönem Osmanlı edebiyatının nazire derleyicisi: İbnülemin Kemal İnal ve Gülzâr-ı Nezâir adlı mecmuası. *Bilgi*, 84, 123-157.
- Gürbüz, M. (2018). *Sultân-ı Hübâna Münasib Eş'âr*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208513/sulan-i-bana--munasib-esar.html> [erişim tarihi: 09.09.2021].
- Güven, F. H. (1988). *Hayretî Divânı'nda kozmik âlem ve zaman*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, F. H. (2014). Garib redifli gazellerin şekil ve anlam ilişkileri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 9(9), 571-604.
- Hakverdioğlu, M. (2006). *Mihri Hatun'u anlamak. Tahlil*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayını.
- Horata, O. (1989). Necâti Bey'den Bâkî'ye "döne döne". *Bilgi*, 7(güz), 44-66.

- Horata, O. (2021). Taşlıcalı Yahyâ ve Cinâni'nin turunç redifli gazelleri. G. Babaarslan, M. Yılmaz, S. Mutlu Kırılı, O. Kırılı (Ed.), *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan* kitabı içinde (s.563-574). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- İçli, A. (2022). Nazirecilik geleneğinde ben ve öteklinin izleri: Gelibolulu Âli'nin biz redifli şiiri ile ona yazılan nazire şiirler örnekleminde ben'in biz yolculuğu. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Klasik Türk Edebiyatı Özel Sayısı*, 99-145.
- İncalcık, H. (1992). Bayezid I. *İslam Ansiklopedisi*. 5. cilt, 231-238. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İsen, M. (1997). *Ötelerden bir ses-divan edebiyatı ve Balkanlarda Türk edebiyatı üzerine makaleler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalpaklı, M. (2006). Osmanlı şiir akademisi. Talat Sait Halman vd. (Ed.), *Türk Edebiyatı Tarihi* 2. cilt içinde (s. 133-137). Ankara: KB Yayınları.
- Kalyon, A. (2011). *Pesteli Hisâlî-Metâlî 'ü'n-Nezâ'ir (II. cilt). İnceleme-metin*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, H. (2015). Bâkî'yi yenilemeye çalışan bir şair Ümîdî ve Bâkî'ye nazireleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 221-263.
- Kaplan, H. (2016). İki şair bir şiir -I-. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi [TAED]*, 56, 1031-1062.
- Kaplan, H. (2017). Divan edebiyatında intihal: Alıntı mı çalıntı mı? *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40, 39-98.
- Kaplan, H. (2018). İki şair bir şiir -II-. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi [TAED]*, 63, 19-33.
- Karahan, A. (1954). *Fatih, şair Avni*. İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası.
- Karavelioğlu, M. A. (2011). Şeyh Gâlib'in Gubârî'ye naziresi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 25-41.
- Kavaklık, R. (2008). *15. yüzyıl şairi Sabâyî ve Divançesi (transkripsiyonlu metin-açıklamalar-dizin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Ö. (1996). *Âli Şîr Nevâyî-Fevâyidü'l-Kiber*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kayapınar, L. (2010) Süleyman Çelebi, Emîr. *İslam Ansiklopedisi*. 38. cilt, 82-85. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kazan Nas, Ş. (2004). Divan şiirinde önemli bir leitmotif: sühan redifli şiirler. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1(2), 75-104.
- Kazan Nas, Ş. (2016). Çaresizliğin yankılanan sesi: 'elimden ne gelir' redifli gazeller üzerine bir değerlendirme. *Sefad*, 36, 383-414.
- Kazan Nas, Ş. (2020). Güneşin meyvesi turunç'un klasik Türk şiirine yansması. B. Koçakoğlu ve D. Çakıcı (Ed.), *Antalya Kitabı 3: Antalya'da Doğa ve Medeniyet* kitabı içinde, (s. 449-462). Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi-Meşâ'irü'ş-Şu'arâ. İnceleme-metin*. 1. cilt. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Koç, M. ve E. Tanrıverdi (2013). *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi (El-Okyânûsu'l-Basît Fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît, Mütercim Âsım Efendi (1755-1820)*. 4. cilt. İstanbul: T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Köksal, M. F. (1997). Bir kaside iki şair: Nef'î-Cevrî. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 4, 191-202.
- Köksal, M. F. (2001). *Edirneli Nazmî-Mecma 'ü'n-Nezâ'ir (inceleme-tenkitli metin)*. 3 Cilt. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Köksal, M. F. (2006a). Nazîre-Türk edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi*, 32. cilt, 456-458. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Köksal, M. F. (2006b). *Sana benzer güzel olmaz-divan şiirinde nazire*. (1.bs). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köksal, M. F. (2017). *Edirneli Nazmî-Mecma'ü'n-Nezâ'ir (inceleme-tenkitli metin)*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195954/mecmaun-nezair-edirneli-nazmi.html> [erişim tarihi: 09.09.2021].
- Köksal, M. F. (2020). Berlin Devlet Kütüphanesi'nde XVI. yüzyılda derlenmiş kıymetli bir mecmua: "Mecmû'a-i Nezâ'ir". *KÜLTÜRK Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 49-71.
- Köprülü, F. (2004). *Türk edebiyatı tarihi*. (6.bs). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1997). Divan şiirinde belge redifler. *Divan Edebiyatı Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları. s. 265-276.
- Kurnaz, C. (2003). Osmanlı şiir okulu. *Journal of Turkish Studies Kaf Dağının Ötesine Varmak Günay Kut Armağanı II*, 27, 403-420.
- Kurnaz, C. (2007). *Osmanlı şair okulu*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kut, G. (2003). *Garâ'ibü's-Sıgar: inceleme-karşılaştırmalı metin/Alî Şîr Nevâyî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Macit M. (2017). Şah İsmail Ahmet Paşa Divanı'nı okudu mu? *Bilgi*, (80), 265- 278.
- Morkoç Ertek, Y. (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmî'ü'n-Nezâ'ir'i (metin ve mecmua geleneği üzerine bir inceleme)*. (Doktora Tezi) 1. Cilt. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özdemir, M. (2017). *Nûh b. Mustafa Konevî- Mecmûa-i Gazeliyyât (inceleme-metin)*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195580/nuh-b-mustafa-konevi-mecmua-i-gazeliyyat.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)
- Özdil, H. ve Erat, E. (2022). Nâbî'nin "bu" redifli na'atına İbrahim Sabri Efendi'nin nazîresi. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*. 17, 85-100.
- Peri, B. (2021). Mir 'Alî-Şîr Nevâyî'nin Osmanlı padişahı I. Selim'in gazelleri üzerindeki etkileri. G. Babaarslan, M. Yılmaz, S. Mutlu Kırılı, O. Kırılı (Ed.), *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan* kitabı içinde (s.1079-1090). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları
- Saraç, M. A. Y. (2007). *Klasik edebiyat bilgisi-biçim-ölçü-kaftıye*. (1.bs.). İstanbul: 3F Yayınevi.
- Saraç, M. A. Y., Güner, A. (Ed.). (2011). *Eski Türk edebiyatına giriş: söz sanatları*. (1.bs.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2017). *Muallim Naci-İstîlâhât-ı Edebiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sefercioğlu, M. N. (2008). Meyve redifli gazeller. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume*, 3(5), 321-344.
- Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (inceleme-metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2006). Klasik şiir estetiği. T. S. Halman vd. (Ed.). *Türk Edebiyatı Tarihi* 2. cildin içinde (s. 361-402). Ankara: KB Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2021). *Osmanlı şiiri kılavuzu 5. Cilt (gabgab-güzellik)*. İstanbul: DBY Yayınları (OSEDAM-Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi).
- Tanpınar, A. H. (2001). *19uncu asır Türk edebiyatı tarihi*. (9.bs.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'idi Dîvânı*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215366/kalkandelenli-mu39idi-divani.html> (Erişim: 9 Eylül 2021.)
- Tarlan, A. N. (1963). *Necatî Beg Divanı*. İstanbul: MEB.

- Tarlan, A. N. (1970). *Zatî Divanı (edisyon kritik ve transkripsiyon). Gazeller kısmı: II. cilt.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Tarlan, A. N. (2011) *Fuzûlî Divanı şerhi.* (6.bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taş, E. ve M. Yekbaş, H. Yekbaş (2018). *Âsım'ın nazire mecmuası.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, Ş. (1992). İslamiyet öncesi Türk edebiyatı. *Türk Dünyası El Kitabı.* 3. cilt. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Tılfarlıoğlu, M. (2022). Bu şiirler kimin I? *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 27, 442-461.
- Tulum, G. (2021). *Sinan Paşa'nın nesrinde ritmik unsurlar (Tazarru'-Nâme üzerinde tahlil).* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tulum, G. (2022). Alî Şîr Nevâyî'nin Türkçe divanlarında kiçe (gice) redifli şiirler. B. Y. Uçkan (Ed.). *Anadolu'da Bir Çınar: Prof. Dr. M. Erol Altunsapan'a 60. Yaş Armağanı* kitabı içinde (s. 453-458). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türkay, K. (2002). *Bedâyi'ü'l-Vasat: üçüncü divan/ Alî Şîr Nevâyî.* Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ünver, İ. (1989). Ahmed Rıdvan-hamse sahibi divan şairi. *İslam Ansiklopedisi.* 2. cilt, 123-124. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî Dîvânı.* Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206284/edirneli-nazmi-divani.html> [erişim tarihi: 09.09.2021].
- Üstüner, K. (2010). Güler redifli gazellerin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 28, 181-207.
- Üzgör, T. (1991). *Fehîm-i Kadîm-hayâtı, sanatı, Dîvân'ı ve metnin bugünkü Türkçesi.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yavuz, K. (2013). Türk şiirinde nazire. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı,* 10, 359-424.
- Yeniterzi, E. (2005). Divan şiirinde gazel redifli gazeller. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* 18, 1-10.
- Yıldız, A. (2009). Klasik Türk edebiyatında var içinde redifli şiirler ve Nedim'in var içinde redifli gazeli. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic,* 4(6), 478-499.
- Zülfe, Ö. (2010). *Hecrî-Kara Çelebi Muhyî'd-dîn Mehmed-[ö. 1557]-Divân.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

EKLER

EK-1

Ahmedî

1. saçun oldu bana²⁴ yeldâ **bu gice**/başımı kıldı pür-sevdâ **bu gice**
2. senünle gice çünkim kadr olur/gerekdür kim ola ihyâ bu gice
3. dilersem şem' bigi tana kalup/yahılam karşuna şâhâ bu gice
4. yüzün nûrına mahv olam ki benlik/getürmeye bana gavgâ bu gice
5. hilâlin kaşunun gördüm 'aceb mi/ki_ola 'aklum girü şeydâ bu gice
6. unıda huld bezmin sohbetini/görürse Zühre-i zehrâ bu gice
7. degir ömr-i ebed itdügi sohbet/senünle *Ahmedî* tenhâ bu gice (Akdoğan, t.y., s. 529/549²⁵)

Ahmed-i Rıdvân

1. saçun oldu bana gavgâ **bu gice**/başımı kıldı pür-sevdâ **bu gice**
2. senünlen gice çünkim kadrüm oldu/berât oldu bana ihyâ bu gice
3. dilerüm şem' bigi subha kalam/yanayın karşuna cânâ bu gice
4. yüzün nûrına mahvolam zülûfle/getürmeyem şeb-i yeldâ bu gice
5. gözün sihriyile zülfün kohusın/ider 'âkilleri şeydâ bu gice
6. unudam bezm-i huld ârâyişini/ele girerse ol ra'nâ bu gice
7. senünle cenneti bulurdu *Rıdvân*/ideydi sohbet-i tenhâ bu gice (Çeltik, 2017, s. 461/673)

EK-2

Şeyhî

1. oldu sa'd ılduzınun gurreşi garrâ **bu gice**/k'itdi mâh ile kırân Zühre-i zehrâ **bu gice**
2. saçı çin açdı mı yâ nâfe-i âhû-yı Hitâ/k'oldı pür-müşg-i Hoten dâmen-i sahrâ bu gice
3. irse Hızır itmez idi bu düne seyr-i zulûmât/k'âb-ı hayvân akıdır gülşen-i hadrâ bu gice
4. benim ol katre ki sahrâlara salmışdı sehâb/irdi gün pertevi cezb eyledi deryâ bu gice
5. subh-ı sohbet şeb-i vuslat hâkı olsun bu dünün/sâ'atı yıl demi ay lahzası yeldâ bu gice
6. irdi çün cânlara Mî' râc-ı Muhammed'den dem/ne gerek *Şeyhî*'ye ihyâ-yı Mesihâ bu gice (Biltekin, 2018, s. 175/CLXVII)

Cem Sultan

1. itdi bir mihr-i cihân-tâb tecellâ **bu gice**/kim kamer nûrı ana olmadı hem-tâ **bu gice**
2. görelî gün yüzini leşker-i 'ışkına hemân/eyledüm cân u gönül mülkini yagma bu gice
3. çünki sen hûr-ı cinân bizüm ile 'ays kılır/oldı bu meclisümüz Cennet-i Mev'â bu gice
4. mey-i la'lünle demidür virevüz cânâ safâ/çünki esbâb-ı tarâb oldu müheyyâ bu gice
5. şeb-i hicrâna nihâyet bulunur çünki yine/itdi hurşîd-i cihân-tâb tecellâ bu gice
6. *Cem*'e yüz tutdı yine burc-ı sa'âdet güneşi/ki güneş gibi görindi ol rûh-ı zîbâ bu gice
7. bûy-ı zülfünle yalnız sanemâ bâg degül/müşg-bû oldu kamu dâmen-i sahrâ bu gice (Ersoylu, 1989, s. 194/CCLXXII)

24 Benzerlikler "gri metin vurgusu" ile belirtildi.

25 sayfa numarası/şiir numarası

Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi

1. yâr ile huld-ı berîn oldu çü sahrâ **bu gice**/aksun ırmag oluben bâde-i hamrâ **bu gice**
2. dâmeni 'ıtrı ile bir büt-i gül-pîrehanün/toldı sahrâ yakası 'anber-i sârâ **bu gice**
3. mürde diller çürüyüp gitmiş iken buldı hayât/gökden indi mi yire yoksa Mesîhâ **bu gice**
4. servler mi bu duran çevre temâşâyâ yahud/hulle-i sündüs ile geldi mi havrâ **bu gice**
5. dizilüp yanına meclisde güzeller yârun/gökde mâh ile kırân itdi Süreyyâ **bu gice**
6. çıkdı eşcâra şükûfe felek üzre encüm/k'ide **bu meclis-i ra'nâyı temâşâ bu gice**
7. kebk-i kuhsârî gibi kakhahayile *Ca'fer/rîş-i* takvâya güler şîşe-i sahbâ **bu gice** (Erünsal, 1983, s. 410/202)

EK-3

Şeyhî

1. kevkib-i devlet ü baht oldu münevver **bu gice**/ki sa'âdet günüdür bize musahhar **bu gice**
2. halka halka yüzini devr ider ervâh u 'ukûl/ehl-i kuds oldu meger zülfine hem-ser **bu gice**
3. **bu gice** kadri bin aydan yig ise tan mı ki hak/kudretiyle Şeb-i Kadr itdi mukadder **bu gice**
4. va'de-i cennet ise yarın u bir gün zâhid/bize didâr durur nakd-i musavver **bu gice**
5. yuhu pervâsını ko bir nefes iy şem'-i safâ/yakalum yüzüne pervâne gibi per **bu gice**
6. nagme-i 'ûd-demi meclisi pür-'anber ider/nefesinden n'ola ger ney döke şekker **bu gice**
7. Şeyhî gel mahşere dek gün bigi bîdâr olalum/k'oldı 'âlemdeki maksûd müyesser **bu gice** (Biltekin, 2018, s. 175-176/CLXVI)

Ahmed-i Rıdvân

1. devlet ü baht ile 'ıyd eyledi ihyâ **bu gice**/ki sa'âdet güneşidür ana tenhâ **bu gice**
2. devr ider cân u gönüller saçınun halkasını/hem-ser-i ehl-i kudüs oldu çü sevdâ **bu gice**
3. yahma pervâneleri bir nefes ey şem'-i safâ/per ü bâli yakalum ko bizi şâhâ **bu gice**
4. nagme-i nây ile biz meclis-i pür-'ûd idelüm/sohbetün mutribidür Zühre-i zehrâ **bu gice**
5. gene biz bâd-ı nesimî gibi zinde olalum/çü murâd oldu münevver bize yeldâ **bu gice**
6. gene sa'd oldu senün yıldızun ey *Rıdvân* bil/k'âb-ı hayvân akıdur çeşme-i deryâ **bu gice** (Çeltik, 2017, s. 489/738)

EK-4

Şeyhî

1. kevkib-i devlet ü baht oldu münevver **bu gice**/ki sa'âdet günüdür bize musahhar **bu gice**
2. halka halka yüzini devr ider ervâh u 'ukûl/ehl-i kuds oldu meger zülfine hem-ser **bu gice**
3. **bu gice** kadri bin aydan yig ise tan mı ki hak/kudretiyle Şeb-i Kadr itdi mukadder **bu gice**
4. va'de-i cennet ise yarın u bir gün zâhid/bize didâr durur nakd-i musavver **bu gice**
5. yuhu pervâsını ko bir nefes iy şem'-i safâ/yakalum yüzüne pervâne gibi per **bu gice**
6. nagme-i 'ûd-demi meclisi pür-'anber ider/nefesinden n'ola ger ney döke şekker **bu gice**
7. Şeyhî gel mahşere dek gün bigi bîdâr olalum/k'oldı 'âlemdeki maksûd müyesser **bu gice** (Biltekin, 2018, s. 175-176/CLXVI)

Cem Sultan

1. çün tulû' eyledi ol mihr-i münevver **bu gice**/yaraşur 'âlem ola gün gibi enver **bu gice**
2. mey-i la'l ile müdâm eyleyelüm 'ayş u safâ/kim gönül istediği oldu müyesser bu gice
3. Şeb-i Mi'rac mıdır bu 'acebâ yoksa bize/Leyletü'l-Kadr mıdır k'oldı mukadder bu gice
4. dil-berün zülfine mi ugradun iy bâd bu dem/ki nesîmün dağıdır her yana 'anber bu gice
5. demidür kim yine hoş diye sürâhî kulkul/vaktıdır kim tolana arada sâgar bu gice
6. çün yüzün şem'i safâdur bize iy nûr-ı Hudâ/dil yakar üstüne pervâne bigi per bu gice
7. diline almaya Cem bir dahı tekrâr şeker/çün lebün sundı ana kand-i mükerrer bu gice (Ersoylu, 1989, s. 194-195/CCLXXIII)

Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi

1. Kadr ile Leyle-i Mi'rac'a berâber **bu gice**/ki tecelliler ile dide münevver **bu gice**
2. birbirin karşı surâhiler ider secde meger/lahza lahza Şeb-i Kadr oldu mukadder bu gice
3. n'ola cennet dir isem bezme ki sâkilerümüz/sundılar bâde yirine bize kevser bu gice
4. 'âleme zevk u safâ gâlib olup kevn u mekân/toldı şâdî vu sürür ile ser-â-ser bu gice
5. sine-ber-sine sürâhiler ile duhter-i rez/leb-be-leb her büt-i ra'nâyile sâgar bu gice
6. dem-be-dem berk-i dirahşânde degüldür görinen/girdi mehtâb ile çün çarha bulutlar bu gice
7. 'ayş u 'işret demidür savt-ı hazîniyle sürüd/eylese rûd 'aceb olmaya Ca'fer bu gice (Erünsal, 1983, s. 389/181)

EK-5

Ravzî

1. seyre çıkdı yine ol mâh-ı münevver **bu gice**/Leyle-i Kadr'e cihân oldu ber-â-ber **bu gice**
2. âh-ı 'uşşâkun olup menzili çarh-ı atlas/gümledi kubbe-i eflâk ser-â-ser bu gice
3. serv ayag üstüne ta'zîm ile gülşende turup/baş kaldırdı temâşâyâ sanavber bu gice
4. kıssa-i 'ışkî hoş-âvâz ile bülbül okıdı/kulağın tutup ana dinledi güller bu gice
5. Ravziyâ yazsa 'Utârid yaraşur bu gazeli/felegün safhasına bağlasa defter bu gice (Aydemir, 2017, s. 353-354/543)

*

1. meclise geldi çün ol gözleri 'abher **bu gice**/gelmesün şol 'ases-i gam dîn-i ebter **bu gice**
2. beni ululayup itüm didi çün ol meh-rû/kadrüm eflâke ne tan olsa ber-â-ber bu gice
3. dilde gam zulmeti n'eyler ki giyüpdür sâki/şem'-i meclis yine bir tâc-ı mücevher bu gice
4. n'ola bezm ehli ser-â-ser yakasın çâk itse/okıdı bu gazeli şevk ile dil-ber bu gice
5. şol kadar itdi eser hâlet-i mey ey Ravzî/şevk ile raksa girüp döndi kadehler bu gice (Aydemir, 2017, s. 355/547)

*

1. dil-i gam-dîdeye görindi ferahlar **bu gice**/var ise meclise gelmişdür o dil-ber **bu gice**
2. cür'aveş yirlere çaldım yine gam şişesini/ruhları âyinesidür bana manzar bu gice
3. niçe şâd olmayalum meclise geldi Ahmed/Harem-i Ka'be-i dil oldu münevver bu gice
4. lebleri şekkerin ol Yûsuf-ı Mısr-ı behcet/azuma sundı benüm yine mükerrer bu gice
5. Ravziyâ zulmet-i gam kapladı kalbüm şehrin/meclise gelmez o gün yüzlü mukarrer bu gice (Aydemir, 2017, s. 359-360/559)

*

1. bezme geldi yine dildâr-ı dil-âver **bu gice**/küfri ser-tâ-kadem agyâr okur ez-ber **bu gice**
2. direm-i eşk-i terüm şöyle nisâr itdüm kim/cümle miskîn u fakîr oldu tevânger bu gice
3. ol kamer-çihreye bârân-ı yaşum mâni'dür/gelemez bezme diyü gözlerüm aklar bu gice

4. şehir için na'ra-i yâ hû ile tutdı 'uşşâk/cânunun taşra gelüp çıkdugın ister bu gice
5. ser-be-ser hep yıkılıp oldı harâb ey Ravzî/şâh-ı gam çekdi gönül şehrine leşker bu gice (Aydemir, 2017, s. 360/561)

Şeref Hanım

Kıt'a Berây-ı Şeb-i Mevlidü'n-Nebî

1. Nic' olur kadrde hiç Kadr'e berâber **bu gice**/Oldı Hakk'ın kerem ü lutfına mazhar **bu gice**
2. Rûz-ı a'yâda müreccah n'ola fahr eyler ise/Togdı bi'z-zât şehen-şâh-ı Peyember **bu gice** (Arslan, 2018, s. 400/5)

EK-6

Şeyhî

1. kevkeb-i devlet ü baht oldı münevver **bu gice**/ki sa'âdet günidür bize musahhar **bu gice**
2. halka halka yüzini devr ider ervâh u 'ukûl/ehl-i kuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice
3. bu gice kadri bin aydan yığ ise tan mı ki hak/kudretiyle Şeb-i Kadr itdi mukadder bu gice
4. va'de-i cennet ise yarın u bir gün zâhid/bize didâr durur nakd-i musavver bu gice
5. yuhu pervâsını ko bir nefes iy şem'-i safâ/yakalum yüzüne pervâne gibi per bu gice
6. nagme-i 'ûd-demi meclisi pür-'anber ider/nefesinden n'ola ger ney döke şekker bu gice
7. Şeyhî gel mahşere dek gün bigi bîdâr olalum/k'oldı 'âlemdeki maksûd müyesser bu gice (Biltekin, 2018, s. 175-176/CLXVI)

Za'îfî

1. tâ ki tâvûsleyin açdı saçun per **bu gice**/bûy-ı müşkile cihân oldı mu'attar **bu gice**
2. virdi gül-zâra ruhun verdi bugün rengile bû/şu'le-i hüsnünile buldı kamer fer bu gice
3. gün gurûb itdi ruhun mihri tulû' eyleyicek/'aks-i haddün kameri kıldı münevver bu gice
4. her melek tâk-ı müşebbekde kevâkib ider/yüzün ayına nazar itmege manzar bu gice
5. şeb-i zülfünde gice yüzünü gören didi/Leyletü'l-Kadr ü Berât oldı mukarrer bu gice
6. çün gurûb itdi saçun magribine şems-i hadûn/oldı çeşmüm feleğinde tolu ahter bu gice
7. şem'-i hüsnüne Za'îfî yine pervâne gibi/dutışub yandı yakub bâlile şeh-per bu gice (Akarsu, 1989, s. 218/289)

Hisâlî

1. idicek bezmümüz ol mâh münevver **bu gice**/togdı sandum meh ü hurşîd-i münevver **bu gice**
2. genc-i hüsnin gözedür yaslanup iki ruhını/heft-ser ejder idi zülf-i mu'anber bu gice
3. bûse-i la'l-i revân-bahşın alup 'Osmân'un/mülk-i 'Osmân sanuram oldı musahhar bu gice
4. her kişi uyhuda agyârdan 'âlem hâlî/gelse eglenmese lutf eylese esmer bu gice
5. gelüp ihyâya Hisâlî bizi ihyâ itdi/leb-i cân-bahşıla ol rûh-ı musavver bu gice (Ercan, 2003, s. 289/396)

EK-7

Şeyhî

1. kevkeb-i devlet ü baht oldı münevver **bu gice**/ki sa'âdet günidür bize musahhar **bu gice**
2. halka halka yüzini devr ider ervâh u 'ukûl/ehl-i kuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice

3. bu gice kadri bin aydan yig ise tan mı ki hak/kudretiyle Şeb-i Kadr itdi mukadder bu gice
4. va' de-i cennet ise yarın u bir gün zâhid/bize didâr durur nakd-i musavver bu gice
5. yuhu pervâsını ko bir nefes iy şem'-i safâ/yakalum yüzüne pervâne gibi per bu gice
6. nagme-i 'ûd-demi meclisi pür-'anber ider/nefesinden n'ola ger ney döke şekker bu gice
7. Şeyhî gel mahşere dek gün bigi bîdâr olalum/k'oldı 'âlemdeki maksûd müyesser bu gice (Biltekin, 2018, s. 175-176/CLXVI)

Necâtî

1. gözün aç itdi Hudâ dil-beri hem-dem **bu gice**/baht uyandı uyudu fitne-i âlem **bu gice**
2. şem'-i hurşîd-i cihân-tâb biraz dinlensün/sen de ey bâd-ı sabâ eyleme ses sem bu gice
3. 'âşikun yeli yigindür şükür ol Allâh'a kim/egdi sen gül budagın âh-ı dem-â-dem bu gice
4. meclisi cennete döndürdi cemâl-i sâkî/bir nefesde sanemâ bin yaşar âdem bu gice
5. bu karanu gice bu sohbet-i cân-bahş nedür/yire mi indi 'aceb 'İsî-i Meryem bu gice
6. ne revâdur bu ki yıllarla cefadan sonra/hem geçen gice vefâ itmeyesin hem bu gice
7. mest olub yâr ayağına kodum başumı çün/şeref-i meclis-i Cem oldı müsellemler bu gice
8. dem bu demdür didüğün demlere irdün şükr it/elüne girdi Necâtî senün ol dem bu gice (Tarlan, 1963, s. 475-476/534)

Mihri

1. bir tabîb oldı bizümle yine hem-dem **bu gice**/dil-i bîmârumuza eyledi emsem **bu gice**
2. yârelenmişdi ciger gamzesi peykânlarla/la'li urdu yine ol yâreye merhem bu gice
3. rûzgârın elemi çekmiş idük hayli zamân/hamdü-lillah bizi yâr eyledi bî-gam bu gice
4. meclisinde sanemün râhat olup subha değîn/bin safâ ile geçildi hele bir dem bu gice
5. fırsat el virmiş iken büse-kinâr it yâri/dâ'imâ girmez i Mihri ele bu dem bu gice (Arslan, 2018, s. 126-127/144)

EK-8

Üsküplü İshak Çelebi

1. gele mi ol gül-i gülzâr-ı letâfet **bu gice**/ide mi hânemüzi gülşen-i cennet **bu gice**
2. gel begüm gel bizi hasretle koma n'olsa gerek/ölevüz şevk-i visâlünde nihâyet bu gice
3. cânâ minnetdür eger sıkleti def' ide gide/k'idevüz sohbeti cânân ile halvet bu gice
4. degme sultâna nasîb olmadı iy dil gözün aç/sen gedâya açılan genc-i sa'âdet bu gice²⁶
5. 'izz ü nâz ile o şeh meclise geldügi yiter/rind-i mey-hârelere keşf-i kerâmet bu gice
6. göre idün nic' olur zevk-ı vişâli sûfi/sende olaydı eger bendeki hâlet bu gice
7. gamzesi tîg çeküp sineni gözler İshâk/sana çıkmazsa 'acebdür yine sohbet bu gice (Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1990, s. 279/248), Gürbüz, 2018, s. 652/3267)

Fehîm-i Kadîm

1. bana ol şem' verüp ruhsat-ı sohbet **bu gece**/itdi pervânesin âteşle ziyâfet **bu gece**
2. ya'ni geh şu'le-i mey gâh sunardı la'lin/germ-şevk olduk edüp zevk ile 'işret bu gece
3. pâsbân ol harem-i firkate k'itdi halvet/şâhed-i hüsnî şehinşâh-ı mahabbet bu gece
4. şevk ile pîrehen-i cismi çıkardum cândan/câme-h'âba beni çün eyledi da'vet bu gece

26 Necâtî'nin "gözün aç itdi Hudâ dil-beri hem-dem **bu gice**/baht uyandı uyudu fitne-i âlem **bu gice**" şeklindeki matla beytine de benzemektedir.

5. girmişem pîreheni içre sanup câme- i h`âb/özge mest itdi beni bâde-i vuslat bu gece
6. sineye çekdi beni misl-i sipend-i âteş/pîç ü tâbum görüp ol mâye-i şefkat bu gece
7. âbda mâh gibi sine-i sâfum verdi/ıztırâb ile o meh-pâreye zahmet bu gece
8. lâle oldı semeni büseden illâ ki sürîn/vermedi ruhsat ana gayret-i 'ismet bu gece (Üzgör, 1991, s. 640/CCLVII)

Şeref Hanım

1. kandedir bilsem 'aceb ol meh-i tal'at **bu gice**/kimleri eyledi şâyeste-i vuslat **bu gice**²⁷
2. ben hayâlinle senin sûz u güdâz itdikçe/yakdı pervâneleri âteş-i gayret bu gice
3. nice ta'bîr ideyim düşde gör ey şûh-ı cihân/çekdiğim mihnet ü âlamı nihâyet bu gice
4. 'âlemi eyledi bîdâr figân u âhım/nedir ey baht-ı siyeh sendeki gaflet bu gice
5. eser-i sûziş-i nâlem Şerefâ cânânın/mûm ider kalbini âhense de elbet bu gice
6. ser-be-bâlin-i niyâz ol çekilüp vahdetde/irîşir pîrden imdâd u 'inâyet bu gice (Arslan, 2018a, s. 315/189)

EK-9

Üsküplü İshak Çelebi

1. gele mi ol gül-i gülzâr-ı letâfet **bu gice**/ide mi hânemüzi gülşen-i cennet **bu gice**
2. gel begüm gel bizi hasretle koma n'olsa gerek/ölevüz şevk-ı visâlünde nihâyet bu gice
3. cânâ minnetdür eger sıkleti def' ide gide/k'idevüz sohbeti cânân ile halvet bu gice
4. degme sultâna nasîb olmadı iy dil gözün aç/sen gedâya açılan genc-i sa'âdet bu gice
5. 'izz ü nâz ile o şeh meclise geldüğü yiter/rind-i mey-hârelele keşf-i kerâmet bu gice
6. göre idün nic' olur zevk-ı visâli sûfi/send e olaydı eger bendeki hâlet bu gice
7. gamzesi tîg çeküp sineni gözler İshâk/sana çıkmazsa 'acebdür yine sohbet bu gice (Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1990, s. 279/248), Gürbüz, 2018, s. 652/3267)

Ravzî

1. bezme gelse ol meh-i burc-ı melâhat **her gice**/meclisi eylerdi reşk-i bâğ-ı cennet **her gice**
2. 'âlem-i dilde eger fikr-i ruh-ı yâr olmasa/hâtırı a'dâ-sıfat kaplardı zulmet her gice
3. âh-ı âteşnâk-i 'uşşâk ile yir yir âsmân/gösterür ey mihr-i meh-peyker 'alâmet her gice
4. zâhid-i murtâza ihyâ itdürür tâ subha dek/'âşık-ı dil-hastenün âhi ne minnet her gice
5. zülf-i şeb-rengiyle örter Ravziyâ ruhsârını/bana gün göstermez ol hurşid-tal'at her gice (Aydemir, 2017, s. 346/523)

EK-10

Ravzî

1. geldi devletle seferden hele ol **şeh bu gice**/cennete oldı müşâbih yine dergeh **bu gice**
2. gözlerüm yaşına rahm eyleyüp ol iki gözüm/bir göz ucıyla nazar kılmadı geh geh bu gice
3. leyli-i zülfî beni eyledi Mecnûn-sıfat/işidüp itleri hâlüm didi veh veh bu gice
4. 'aklum uydı dil-i dîvâneye uslanmadı hiç/vardı şehri-i 'ademe saldı anı reh bu gice
5. dir gören encüm-i rahşân ile zeyn oldı felek/çıkıdı âhum şereri göklere ey meh bu gice

27 İvaz Paşa oğlu Atâyî'nin "kimlerin sohbetinin şem'iyidün **sen bu gice**/ki yanardum yine gayret odına **ben bu gice**" matlasını da hatırlatmaktadır.

6. Ravziyâ fikr-i zenahdânı alupdur ‘aklum/menzil olsa n’ola cân Yûsuf’ma çeh bu gice (Aydemir, 2017, s. 337/ 502)

*

1. seyre çıkdı yalunuz şehri için ol meh bu gice/seg-i kûyî görüp anı didi veh veh bu gice

2. rûh-ı Mecnûn gelüp mevkif idinmiş gördüm/merkad-i Leylî’ye ilette beni reh bu gice

3. âh u feryâdımı kapunda sen işitmezsin/göklere irdi hevâyilerüm ey şeh bu gice

4. ey meleğ kûyuna varmag ile ta’bir itdüm/gülşen-i cennete girdüm yine nâ-geh bu gice

5. Ravziyâ encüm-i eşküm yire dökülse ne tan/seyre çıkdı yalınız şehri için ol meh bu gice (Aydemir, 2017, s. 363-364/569)

*

1. şehri için sen eger gezmesen ey meh bu gice/itlerün na’ra urup der m’idi veh veh bu gice

2. n’ola bülbül gibi feryâd-ı hezâr eylersem/gülşen-i kûyuna ilette beni reh bu gice

3. âh u feryâd ile ben yiri göği toldurdum/sen serâyunda işitmez misün ey şeh bu gice

4. ser-i kûyında o hürîveşi seyran itdüm/güyyâ cennete girdüm yine nâ-geh bu gice

5. encüm-i eşki döker midi gözüm Ravzî’ves/şehri için sen eger gezmesen ey meh bu gice (Aydemir, 2017, s. 364/571)

EK-11

Ahmed Paşa

1. yine yan şem’ gibi subha dek ey cân bu gice/ki tola şevkün ile sohbet-i cânân bu gice²⁸

2. sulasam n’ola gül-âb ile gözüm hücrelerin/ki gelür külbemüze ‘izz ile mihmân bu gice²⁹

3. germ olup şevkün ile yanmaga pervâne gibi/tan mı dinlenmez ise şem’-i şebistân bu gice

4. sa’d-ı tâlî’le sitârem ne şeref buldı bugün/kim tulû’ itdi yine ol meh-i tâbân bu gice

5. Ahmedâ sana kemâl oldı ‘atâ-yı ezeli/ki nedim oldı senün bezmüne Hassân bu gice

Avnî

1. tan mıdur itse gönül nâle vü efgân bu gice/gelmedi meclise ol dil-ber-i fettân bu gice

2. tâ seher kalsa gönül zulmet içinde ne ‘aceb/yanmadı karşuma ol şem’-i şebistân bu gice

3. ne ‘aceb aglar ise bülbül-i cân çünki gelüp/gülüp açılmadı ol yüzi gülîstân bu gice

4. gelüp ol serv-i revân olmadı yanmca revân/gözlerüm itdi revân yaşlar ile kan bu gice

5. sâkiyâ def’-i melâl itmege peymâne getür/çün sıdı dil-berümüz ‘ahd ile peymân bu gice

6. vuslatı şem’ine çün yakmadı ol yâr gelüp/fürkati nârına ‘Avnî yüri sen yan bu gice

7. bu kelâm ile Nizâmî işidürse sözüni/ilteler sana hased Sa’dî vü Selmân bu gice (Doğan, 2014, s. 487)

Mihri Hatun

1. eyledük yâr ile sahrâları seyran bu gice/vâcib oldur bana şükrâne virem cân bu gice

2. devlet atına süvâr olmuş idük bir nice yâr/bizüm olmuş idi başdan başa meydân bu gice

3. tığ-ı kahr ile rakîbün iki çalduk başın/elümüzdeydi belî top ile çevgân bu gice

4. zâhir itdi ruhını zülfi şehâbın götürüp/yârlık itdi bizümle meh-i tâbân bu gice

5. mest idüm ‘aşkı meyinden dahi bir bâde sunup/cür’a-i la’li beni eyledi hayrân bu gice

28 Bu listede, nazire mecmualarında yer alan şiirlerin alıntı bilgileri verilmemiştir. Alıntı bilgisi, divanlardan nazire olduğu düşünülerek alınmış şiirler için kullanılmıştır. Avnî’nin gazeli, okunamamış bir kelime ile Câmî’ü’n-Nezâ’ir’de yedi beyit olması, Mecma’u’n-Nezâ’ir’de altı beyit, Pervâne Bey’de beş beyit okunmasından dolayı Muhammed Nur Doğan’ın “Fâtih Dîvânı ve Şerhi” adlı yayımından alınmıştır.

29 Nevâyi’nin “ân her kıçe” kafiye ve redifli gazelinin makta beytini hatırlatır.

6. müdde‘î yârümi men‘ itmege cehd itdi veli/azdurımadı ne dırsın anı şeytân bu gice
7. aramızdan şükür Allâh‘a ki eksildi rakîb/hele ser-vaktümüze ırmadı hicrân bu gice
8. Ka‘be-i hüsnini çünkim bize itdürdi tavâf/eyledüm bin dil ile cânımı kurbân bu gice
9. mâh-ı zî‘l-hiccenün on beş gicesi hoş şeb idi/k‘eyledi yâr ile Mihrî bile seyrân bu gice (Arslan, 2018, s. 126/143)

Sa‘dî-i Şîrâzî

1. tâ seher ‘ıyş idiser cân ile cânân **bu gece**/âh kim sıgmayıserdür bedene cân **bu gece**
2. seher-i dil felek-i rûh-ı münevverdür kim/şeb-i vuslatda ruhidur meh-i tâbân bu gece
3. subh-ı firkat ki kıyâmet gününe matla‘ idi/vasl-ı cevri ile iriser ana pâyân bu gece
4. bir gün olmadıgına yüzi gözümle hemdem/kıl-be-kıl şerh idiser zülf-i perîşân bu gece
5. yüzi ay alnı güneş gözüm ile ılduzdur/ ne aceb verdi Kur‘ân bunlara devrân bu gece
6. togdı benzer başuma subh sa‘âdet güneşi/burc-ı ‘akrebde ki mâh olmadı pinhân bu gece
7. Sa‘diyâ medh-i ruhi vird-i seher-gâh durur/okı anı ki ruh-ı şâm ola rahşân bu gece

Hâkî

1. çün idindi bizi devlet günü mihmân **bu gece**/nûr ile toldı gönül halveti yeksân **bu gece**
2. cân u dil vasl serâ-perdesine buldı vusûl/hâşe bu sohbet kim yol bula hicrân bu gece
3. işiginde sürinür meş‘ale yandurmaga mâh/tan mı derbânı anun oldısa Keyvân bu gece
4. cân-fezâ halvetinün hâdimidür hûr u melek/meclisin görmege mi geldi ki Rıdvân bu gece
5. bezm-i hâs eyleyüben kulları şâd eyledi şâh/tan mı gam defterini dürdise devrân bu gece
6. nice bil bağlamasın hizmetine ins ü perî/hâtemin barmagina urdı Süleymân bu gece
7. Hâki bir zerre iken lutf ile yirden götürüp/mihr ile mâha yakın eyledi ol han bu gece

Edirneli Nazmî

1. içdi meclisde bana bir tolu cânân **bu gece**/eyledi şevk-i tamâm anun ile cân **bu gece**
2. ehl-i bezm olsa n‘ola şevk ile şâdân bezme/gelüp ahşamları çün ol meh-i tâbân bu gece
3. şem‘veş hande idüp gâh u gehî girye kılup/cûşa geldi o mehün şevkine yârân bu gece
4. o semen-ber o gül-endâm u o gonce-dehenün/bezmümüz oldı kudümüyla gülîstân bu gece³⁰
5. dil-i târikümüz olsa n‘ola Nazmî rüşen/geldi çün meclise ol şem‘-i şebîstân bu gece

*

Edirneli Nazmî

1. oldı ol çeşm-i gazâlüm bana mihmân **bu gece**/san k‘esed burcına geldi meh-i tâbân **bu gece**³¹
2. geldi çün bezme o meh şevk ile sâkî yiridür/göklere irer ise na‘re-i mestân bu gece
3. her kadeh k‘aldı leb-i la‘line cânân sâkî/buldı sâfî hele anunla safâ cân bu gece
4. şevk-i şem‘-i ruhi vü zevk-i mey-i la‘li ile/bezmi pür-nûr ü sürür eyledi cânân bu gece
5. Nazmiyâ mürde dilün yirine geldi cânı/ol perî gelmek ile da‘vete pinhân bu gece

Lâzikizâde Feyzullah Nâfiz

1. câm raks-âver edip sâkî-i devrân **bu gece**/döndü neş‘eyle lebin eyledi ihsân **bu gece**
2. bize eyler mi hilâliyle işâret âyâ/shehrîlik eyleye mi ol meh-i tâbân bu gece
3. tâli‘-i vashına olduk mutarassid ammâ/hayli bekletdi bizi kevkeb-i cânân bu gece

30 Ahmed Paşa‘nın “*ân her gece*” kafiye+redif dizilişindeki gazelinin dördüncü beytini hatırlatır.

31 Sa‘dî-i Şîrâzî (?-?)‘nin “togdı benzer başuma subh sa‘âdet güneşi/burc-ı ‘akrebde ki mâh olmadı pinhân **bu gece**” beytine oldukça benzemektedir.

4. etdi püf-kerde-nefes şu'le-i vaslı vâ'iz/tâli'in rûşen eder şem'-i şebistân bu gece
5. sarılıp dâmen-i lutfuna o yârin Nâfiz/câme-h'âbında bulup mest ü perişân bu gece (Demir, 2017, s. 474/600)

Mihri Hatun

1. ben umardım ki gele zülf-i perişân **bu gice**/şem'-i ruhsârına pervâne kılam cân **bu gice**
2. nâ-gehân girdi içerü bir niçe bed-rûy didüm/bunda mı geldi Süleymân divi yeksân bu gice
3. bir bölük asmalılar geldi bir araya didüm/kanda bulına 'aceb bunlara urgan bu gice
4. kimi kördür kimi keldür kimi sakat bularun/kimlere kıldı musâhib bizi devrân bu gice
5. şeb-i yeldâ gicesi Mihri'ye gör n'itdi felek/görmez idi getirüp eyledi mihmân bu gice

Rûhî Çelebi

1. ben umardım ki gele hücreme cânân **bu gice**/'id-i vaslına kılam cânımı kurbân **bu gice**
2. çıkageldi içerü bir iki gözsüz nâ-gâh/bizi gör kimlere yâr eyledi devrân bu gice
3. o bogazından asılası bile ya'ni hasûd/'acabâ kande bulam ben buna urgan bu gice
4. kimi câhil kimi ebleh kimi ahmak bularun/hücremi eylediler mecma'-i nâ-dân bu gice
5. togmadı başuna gün gitdi senün ey Rûhî/tâli'üm yok ki gele ol meh-i tabân bu gice

Ravzî

1. ben ol merdem ki gele hücreme cânân **bu gice**/'id-i vaslına kılam cânımı kurbân **bu gice**
2. çıkageldi n'ideyin bir iki gözsüz nâ-geh/bizi gör kimlere yâr eyledi devrân bu gice
3. o bogazından asılası bile ya'ni rakîb/'acabâ kanda bulunur ana urgan bu gice
4. kimi câhil kimi ebleh kimi ahmak ey dil/hücremi eylediler mecma'-i nâ-dân bu gice
5. togmadı başuna gün gitdi senün ey Ravzî/tâli'un yok ki gele ol meh-i tâbân bu gice (Aydemir, 2017, s. 363/567)

Ravzî

1. hecr-i yâr itdi gözüm yaşımı bârân **bu gice**/kâdir olmadı gele sohbeti yârân **bu gice**
2. kûşe-ber-kûşe seni aramaga gitdi güneş/gelmedün meclise çün ey meh-i tâbân bu gice
3. sana 'arz itmege göynüklerümi bezmünde/yandı yakıldı şehâ şem'-i şebistân bu gice³²
4. ne sa'âdet güneşi togdı benüm başuma kim/meclise gelmege ahd eyledi cânân bu gice
5. bülbülinden mi hicâb itdi 'aceb ey Ravzî/gülüp açılmadı ol gonce-i handân bu gice (Aydemir, 2017, s. 362/564)

Âhî

1. bir elif çekdi yine sîneme cânân **bu gice**/san sarıldı bana bir serv-i hırâmân **bu gice**
2. ayun ön dördi gibi dün gice meclisde idün/kanda ahşamlayasın ey meh-i tâbân bu gice
3. yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kâse idün/ki cihân tolmuş idi na're-i mestân bu gice
4. seni dün gice rakîb ile görüp sohbetde/düşdi yalın kılıca şem'-i şebistân bu gice
5. rindler sohbetine tâlib olan 'ârife din/Âhi'nün hücremine cem' ola yârân bu gice

32 Ahmed Paşa'nın "ân her gice" kafiye+redif dizilişindeki gazelinin makta beyitini hatırlatır. bk. Ek-12.

Zâtî

1. kankı menzildeyiki ol meh-i tâbân **bu gice**/olmadı bezmümüze şem'-i şebistân **bu gice**
2. ayun on dördine benzer güzelüm kimdeyiki/kanda ahşamladı ol bedr-i dırahşân **bu gice**
3. va'deye itdi hilâf âh kim ol serv-i revân/sâye salmadı bize olmadı mihmân **bu gice**
4. çıkmasun çerhe ol [İsâ-]nefes ü zühre-cebîn/gökleri ara çık ey nâle vü efgân **bu gice**
5. Zâtîyâ menzilüm ol mâh ile bulmadı şeref/veh ki sitâre-i dil olmadı tâbân **bu gice**

Hasbî

1. baş koşup zülfüne gamzen yine pinhân **bu gice**/itdi ben miskine çok zulm-i firâvân **bu gice**
2. bezmümüz eyle müşerref ki görenler diyeler/yine per per yanar ol şem'-i şebistân **bu gice**
3. cem' idi hâtrumuz hâl-i ruhun şevki ile/itdi cem'iyetümüz zülf-i perîşân **bu gice**
4. bâde nûş itdügün agyâr ile cânâ işidüp/dökdi bu yaşlu gözüm yaş yirine kan **bu gice**
5. dün gice gelmedügi 'özrine yârân umaruz/hücrede Hasbî ile cem' ola yârân **bu gice**

Kandî

1. 'acabâ kandeyiki ol gözi mestân **bu gice**/bizde ahşamlamadı ol meh-i tâbân **bu gice**
2. kanda reyhâncılık eyler 'acabâ sünbül-i yâr/kankı meclisde iki ol gül-i handân **bu gice**
3. o yalın yüzlü varur her yire hercâyilenür/kanda par par yanar ol şem'-i şebistân **bu gice**
4. yazmadı gönlümüzi gelmedi gam-hânemüze/'acabâ kandeyiki ol hatı reyhân **bu gice**
5. rindler meclisine râgıb olan 'ârife din/Kandî'nün hücesidür mecma'-i yârân **bu gice**

Hayretî

1. bezm-i mihnetde gözüm agla gönül **yan bu gice**/çünkü yanunda yok ol şem'-i şebistân **bu gice**
2. âhum odı feleke irdi şirârından anun/yir yir od oldı kamu 'asker-i 'Osmân **bu gice**
3. hayme komazdı yakardı kamu âhum odı lîk/sepdî su âteşüme dîde-i giryân **bu gice**
4. çün degüldür benüm ol genc-i nihân sinemde/beni devrân ye niçün eyledi vîrân **bu gice**
5. kılmadı çünki saçî silsilesin boynuma bend/Hayretî oldı bu meydân bana zindân **bu gice**

Kemâl Paşa-zâde

1. bana rihlet şebidür ey meh-i tâbân **bu gice**/devresin bunda tamâm eyledi devrân **bu gice**
2. anca yanup yakılıp bulmayup agramayasın/bekle başum ucın ey şem'-i şebistân **bu gice**
3. koma tenhâ beni gel yanuma ey şem'-i cemâl/korkaram sensüzün ansuzda virem cân **bu gice**
4. bir nazar ey gözümün nûri seni gel göreyin/gözüme oldı cihân karanu zindân **bu gice**
5. gamzenün şîveleri kaldı gözümde giceden/bâri tîgun basayın bagruma 'uryân **bu gice**
6. nice aylar yüzünü görmege hasret geçdüm/ölürem yanuma gel ey meh-i tâbân **bu gice**

Enverî

1. gelmedi meclisümüze ol meh-i tâbân **bu gice**/çıkıdı eflâke anı arayı efgân **bu gice**
2. düşdi çok rüy-ı zemîn üzre yaşum encümveş/ol kamer şevkile **bu gice**/dîde-i giryân **bu gice**
3. gündüz agyâr iledür diyü elinden yârün/yandı yakıldı bize şem'-i şebistân **bu gice**
4. işte geldüm diyü ayağı bezimden götürüp/bend geçdi bize **bu gice**/zülf-i perîşân **bu gice**
5. meh degül atdı göge hüsnine magrûr oluban/Enverî şeb-külehin şevk ile cânân **bu gice**

Kâsım Beg

1. yâr gayr ile olup gül gibi handân **bu gice**/hâr-i gayretle beni eyledi giryân **bu gice**
2. işidüp düşmen ile hem-kadeh olduğum dün/içerem tolu tolu ey meh-i tâbân **bu gice**
3. olasin diyü bu gam-hânemüzün mihmânı/sîne tennûrına asdum dili biryân **bu gice**
4. vâlih ü deng olup esrâr-i dehânunda revân/teng olup subha degin bu dil-i hayrân **bu gice**
5. niçe pervâne gibi yanmaya Kâsım şâhâ/germ olup şem'-i cemâlünle şebistân **bu gice**

EK-12

1. tan degüldür sohbeta gelmezse cânân **her gice**/kimsenün mihmânı olmaz mâh-ı tâbân **her gice**
2. ay yüzünsüz aydın olmaz hânkâhî çeşmümün/gerçi âhumla yanar şem'-i şebistân **her gice**
3. gör ne devlet buldı hâlün sâye-i zülfünde kim/aya karşı döşenür gül-berg-i handân **her gice**
4. bir yüzi gül saçı sünbül dil-sitân sevdüm k'ider/câme-h'âbın subha dek tâze gülîstân **her gice**
5. âferin ol bezme kim anı mu'attar kılmaga/cân buhûr ider hayâl-i zülf-i cânân **her gice**
6. işigün bir âsmândur kim anı zeyn itmege/hûşe-i Pervîn asar bu eşk-i galtân **her gice**
7. çeşm-i Ahmed h'âbda cennet görürse tan degül/'âlem-i hüsnün misâlin seyr ider cân **her gice**
- *
1. şöyle 'âlem-tâb olur ruhsâr-ı cânân **her gice**/kim hayâdan gizlenür hurşîd-i rahşân **her gice**
2. devlet-i hüsnünde her gün hil'at-i la'lin geyüp/dâmenin dür toldurur bu eşk-i galtân **her gice**
3. kimse yârî düşde görüp 'âşık olmasun diyü/halkı uyutmaz benüm itdügüm efgân **her gice**
4. âh kim yüz derd ile öldürdi bu sevdâ beni/kim yatur koynında zülf-i 'anber-efşân **her gice**
5. Ahmed'ün göynüklerin söyler zebân-ı hâl ile/bir ayag üzre turup şem'-i şebistân **her gice**

EK-13

Sultân Bâyezîd (Adlî)

ger gurûb itse ne gam hurşîd-i rahşân **her gice**/gün gibi çün kim togar ol mâh-ı tâbân **her gice**

Tâcî-zâde

çün olur gözden nihân ol şems-i tâbân **her gice**/şem'ler yakup arar gerdün-ı gerdân **her gice**

Revânî

tan degül ger olmasa meclisde cânân **her gice**/ey gönül ahsâmlamaz çün mâh-ı tâbân **her gice**

Me'âlî

tan mı yüz göstermese ruhsâr-ı cânân **her gice**/gün gibi rüşendür olmaz mâh-ı tâbân **her gice**

Lâmi'î

gül gibi ol gonçe tan mı olsa handân **her gice**/şem'-i bezm-ârâ olur gün gibi rahşân **her gice**

Remzî

şem'-i bezm-ârâ olur agyâra cânân **her gice**/subh olunca nâr-ı gayretde yanar cân **her gice**

Sabâyî

şem' olaydı kâşkî bu rişte-i cân **her gice**/tâ turaydı karşuna sûzân u giryân **her gice**

Mu'âdî

tan degül bünyâd-ı zühdüm olsa vîrân **her gice**/dîn ü dil nakdin alur bir nâ-müselmân **her gice**³³
*

yansa reşkinden ne tan pervâneveş **cân her gice**/yâr ile halvetdedür şem' -i şebistân **her gice**
(Tanrıbuyurdu, 2018, s. 360/418).

Fakîrî

işigünde agrayup ey mâh-ı tâbân **her gice**/subha dek yılduz sayar bu çeşm-i giryân **her gice**

Edirneli Nazmî

nâr-ı hicrânunla yanar çün dil ü **cân her gice**/tan mı olsam şem' veş sûzân u giryân **her gice**

Edirneli Nazmî

bezm-i 'ışk içre olup şem' -i dirahşân **her gice**/ol meh-i nâ-mihrûn ey dil şevkine **yan her gice**

EK-14

1. perdega kirgen kibi hurşîd-i rahşân **her kiçe**

'azm-i halvet eyler ol şem' -i şebistân **her kiçe**

Perde arkasına saklanmış gibi parlak güneş her gece, tenhâya çekilir gece kandili (ay) her gece.

2. ol külp ahhâb birle subh dik min şem' -vâr

örteneip könglüm töker min dürr-i galtân **her kiçe**

O, ahbabları ile sabah gibi gülüşüp dursa da; ben mum gibi yanarım, gönlüm hıçkırığa hıçkırığa ağlar her gece.

3. bir kuyaş hicrânıda 'uryân tenim gerdûn kibi

mihr otudun körgüzür ming dâg-ı pinhân **her kiçe**

Bir güneşin kederinde çıplak tenim gökyüzü gibi güneşin alevinden binlerce gizli yara çıkarır her gece.

4. geh geh ay mahmûr-ı h'âb-âlûd sor ol hasteni

kim yiter ağzığa la' ling yâdıldın cân **her kiçe**

Kimi kimi ey uyuklu sarhoş! Arayıp sor o hastayı! Çünkü erişir ağzına dudağının hayalinden can her gece.

5. nâsihâ, ni nev pinhân tâ'at eyley kim alur

dîn ü dâniş nakdını bir nâ-Müselmân **her kiçe**³⁴

Ey nasihatçi! Ne şekilde uğrun uğrun ibâdet edeyim! Çünkü din ve bilgimi (yani bütün bildiklerimi) bir gayrimüslim alır götürür her gece.

6. bir kiçe sorgıl mini andın burun kim sorga sin

kamı ol bî-dil ki eyler irdi efgân **her kiçe**³⁵

Bir gece sor beni şundan önce ki sorasın hani o feryat figan eden âşık her gece?

7. çik Nevâyî nâle, köz mey birsün ü bagrım kebâb

çün bolur ol ay hayâli bizge mihmân **her kiçe** (Kut, 2003, s.404-5)

33 Nevâyî'nin beşinci beytini tazmin etmiştir.

34 bk. Açıklamalar-3.

35 bk. Açıklamalar-4.

İnle Nevâyi! Göz kırmızı şarap döksün ve bağrım kebab olsun; çünkü o ayın hayâli bize misafir olur her gece. (Tulum, 2022, s. 455-456).

Açıklamalar

1. Derleyeni bilinen nazire mecmuaları; Ömer b. Mezdî'nin Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (1436-7)'i, Eğridirli Hacı Kemâl'in Câmî'ü'n-Nezâ'ir (1512-3)'i, Edirneli Nazmî'nin Mecma'u'n-Nezâ'ir (1523-4)'i, Pervâne Bey'in Pervâne Bey Mecmû'ası (1560-1) ile Âsım'ın Nazire Mecmû'ası (XVIII. yy.)'dir. Ispartalı Yâverizâde Kâbili'nin "Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr" (XVI yy.)'ı ve Budinli Hisâlî'nin Metâlî'ü'n-Nezâ'ir (XVII. yy.)'i ise derleyeni belli matla mecmualarıdır.
2. "dilber sovuqlug itdi kış oldu bahârumuz/gün görmedik şeb oldu diriga nehârumuz" (Güven, 1988, s. 203-204).
3. Hecrî'nin (ö.1557) "târmâr eyler saçı gibi şeb-i hûn eyleyüp/sabr u hûşum 'askerin ol nâ-Müselmân her gece" (Zülfe, 2010, s. 168/118) beytiyle Nevâyi'nin beşinci beyitinden etkilendiği söylenebilir.
- 4 Hecrî'nin "hecr ile öldürme şâyed bir gün ola deyesin/kanı ol şûride kim eylerdi efgân her gece" (Zülfe, 2010, s. 168/118) beytiyle Nevâyi'nin altıncı beyitinden etkilendiği söylenebilir.

